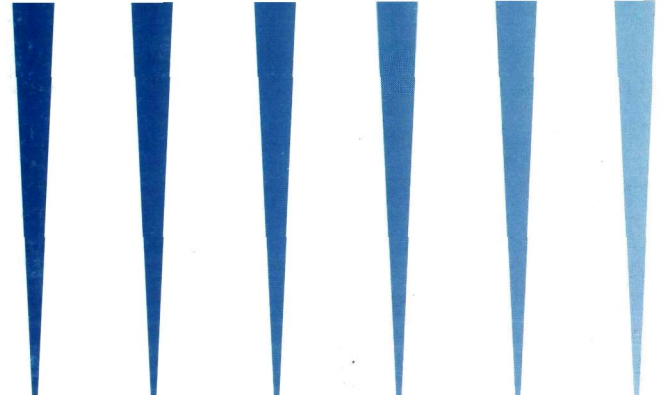
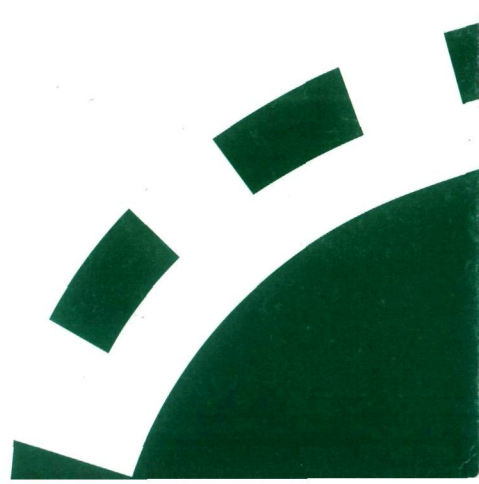
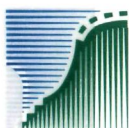
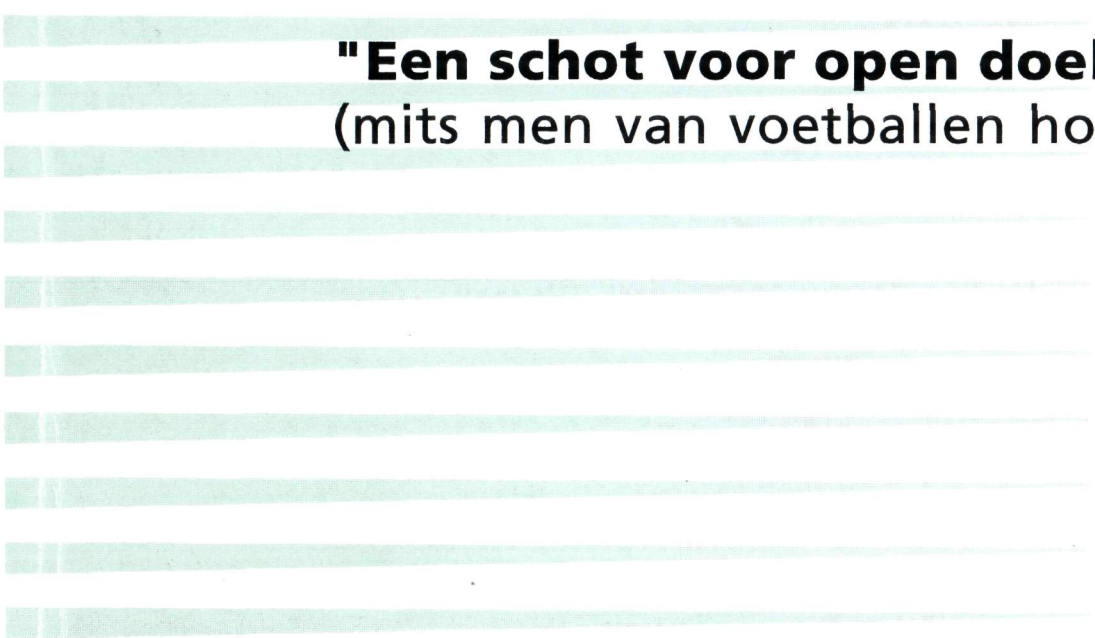

Directie Landbouw

"Een schot voor open doel"
(mits men van voetballen houdt)

NOTA

“het doel verbreden”

TER, EVENTUELE, BEVORDERING VAN

AGROBIODIVERSITEIT

Handwritten notes and stamps:
- A circular stamp with the number 81x968.
- A rectangular stamp with the number 1997 270537.
- Faint, illegible text above the circular stamp.

MIDDELS

ONDERZOEK, VOORLICHTING EN ONDERWIJS

Afstudeerstage volbracht bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij door
Evert Nijhof in opdracht van de Thorbecke Academie.

VOORWOORD

Voorwaarts voorwaarts,

Voor u ligt de Nota “Het doel verbreden” met als titel “een schop voor open doel”.

Deze nota is het resultaat van vijf maanden stage die ik gelopen heb bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Deze stage heb ik gelopen in het kader van mijn studie Management voor het Opnebaar Bestuur aan de Thorbecke Academie te Leeuwarden

De Nota maakt deel uit van meerdere plannen die reeds opgezet zijn in het kader van agrobiodiversiteit. Hierbij behoort ook ons biocultureel erfgoed waarover u kunt lezen in het stuk getiteld “begeleiding van de vernietiging”. Hierin staan handreikingen voor LNV om de zorg voor ons Biocultureel erfgoed zo effectief en efficient mogelijk in te voeren.

Deze Nota kon niet tot stand komen zonder de hulp van velen. De mensen die mij wegwijs hebben gemaakt in de materie dank ik hierbij hartelijk.

Persoonlijk wil ik bedanken Mario Nagtzaam, mijn begeleider vanuit LNV en Yke de Boer vanuit de Thorbecke Academie.

Den Haag, juni 1997

INHOUDSOPGAVE

GEBRUIKTE AFKORTINGEN	6
SAMENVATTING	7

HOOFDSTUK 1

AANLEIDING

<i>1.1 Inleiding</i>	12
<i>1.2 Waarom biologische diversiteit?</i>	12
<i>1.3 Wat is agrobiodiversiteit?</i>	13
<i>1.4 Waarom agrobiodiversiteit?</i>	14
<i>1.5 Wat gaat er mis indien er geen aandacht voor agrobiodiversiteit is</i>	15

HOOFDSTUK 2

ALGEMEEN

<i>2.1 Inleiding</i>	15
<i>2.2 Internationaal & economie</i>	15
<i>2.2.1 Nationale soevereiniteit en eigendom</i>	15
<i>2.3 Definities, begrippen & invulling</i>	16

HOOFDSTUK 3

AFBAKENING

<i>3.1 inleiding</i>	19
<i>3.2 Afbakening agrobiodiversiteit</i>	19
<i>3.3 Conclusie afbakening</i>	20
<i>3.4 Doelen van LNV aangaande agrobiodiversiteit</i>	20
<i>3.4.1 Doelen Strategisch Plan van Aanpak</i>	21
<i>3.4.2 Doelstellingen LNV</i>	21
<i>3.4.3 "Gedragen" doelstellingen</i>	21
<i>3.4.4 Conclusie</i>	22

3. 5 Middel	22
3.5.1 Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs	23

HOOFDSTUK 4

ONDERZOEK

4.1 Inleiding	24
4.2 Huidige situatie	25
4.3 Toekomstige situatie	25
4.3.1 Inhoudelijk	25
4.3.2 Internationaal	27
4.3.3 Integratie	27
4.3.4 Procedureel	28
4.4 Conclusie	29

HOOFDSTUK 5

VOORLICHTING

5.1 Inleiding	30
5.2 Huidige situatie	30
5.2.1 Verwant met agrobiodiversiteit	31
5.3 Toekomstige situatie	31
5.3.1 Inhoudelijk	31
5.3.2 Twee sporen	32
5.3.3 procedureel	36
5.4 Conclusie	37

HOOFDSTUK 6

ONDERWIJS

6.1 Inleiding	38
6.2 Huidige situatie	38
6.2.1 Verwant met agrobiodiversiteit	39
6.3 Toekomstige situatie	39
6.3.1 Inhoudelijk	40
6.3.2 Internationaal	42
6.3.3 Procedureel	43
6.4 Conclusie	44

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN	45
---------------------------------------	----

LITERATUURLIJST	51
------------------------	----

BIJLAGE

GEBRUIKTE AFKORTINGEN

UNEP	United Nations Environment Programme
IUCN	The World Conservation Union
WWF	World Wide Food organisation
UNCED and Development	United Nations Conference on Environment
FAO	Food and Agriculture Organisation
DGIS samenwerking (Buitenlandse Zaken)	Directoraat generaal Internationale
LNV	Landbouw Natuurbeheer en Visserij
KF	Kilo Florijnen
CBD	Conservation of Biological Diversity
SPA	Strategic Plan of action
DLV	Dienst Landbouw Voorlichting
NGO	Non Governmental Organisations
DLO	Dienst Landbouwkundig Onderzoek
CGN	Centrum genetische Bronnen
CPRO Onderzoek	Centrum voor Plantveredelings en Reproductie
LTO	Land en Tuinbouw Organisatie
VROM	Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening Milieu
LASER	Landelijke service bij regelingen
LUW	Landbouw Universiteit Wageningen
LU	Landbouw Universiteit
AOC	Agrarische Onderzoeks Centra
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan
WHW Wetenschappelijk Onderzoek	Wet op het Hoger Onderwijs en
HOBK	Hoger Onderwijs Bekostegingsmodel

SAMENVATTING

Agrobiodiversiteit kan van zeer groot belang zijn voor LNV. Dit omdat Nederland in 1992 het BiodiversiteitsVerdrag te Rio de Janeiro heeft ondertekend.

Agrobiodiversiteit is daar een thema van. Agrobiodiversiteit kan men zien in relatie met duurzame landbouw en biologische landbouw.

Het onderwerp agrobiodiversiteit heeft de potentie om een onderwerp te zijn dat op vele gebieden lof zal kunnen gaan oogsten. Enerzijds op het functionele vlak waar het gaat om tegengaan van het verlies van de genetische diversiteit en anderzijds om aan onze internationale partners, en mede ondertekenaars van het Verdrag, aan te tonen de inspanningen die Nederland verleent aangaande het behoud, beheer en duurzaam gebruik van de bestaande genetische diversiteit. Als laatste kan genoemd worden dat agrobiodiversiteit een maatschappelijke aangelegenheid is waar politiek gezien lof mee kan worden geoogst.

Dit alles indien LNV het juiste pad volgt middels Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs als beleidsmiddel om een meerwaarde te kunnen leveren aan het behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit, als onderdeel van duurzame landbouw, te leveren.

Dit valt te bereiken wanneer voor Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs bepaalde actiepunten worden uitgevoerd. Deze belangrijkste actiepunten zijn voor Onderzoek zijn;

- Scheiding van nationale en internationale aanpak. Hierdoor valt sneller weer te geven de resultaten die bereikt zijn op nationaal niveau.
- Onderzoek naar het verlies of erosie van genenmateriaal. Het gaat hierbij om drie niveaus. Deze zijn 1) To maintain essential ecological processes and live support systems, 2) to preserve genetic diversity en 3) to preserve genetic diversity.
- Onderzoek naar afname van de bodemvruchtbaarheid.
- Onderzoek naar genetische diversiteit dat zich leent voor snelle veredeling van gewassen teneinde aan de behoeften van de consument tegemoet te komen.
- Onderzoek naar de relatie natuur en landbouw waar het gaat om samengaan van diversiteit om toekomstige ontwikkelingen van externe aard (klimaatveranderingen, plagen) en interne aard (bestrijdingsmiddelen) te kunnen beïnvloeden of tegen te gaan..
- Onderzoek naar het actieve aandeel dat de biologische landbouw aan agrobiodiversiteit kan leveren..

Het belangrijkste waar het bij voorlichting om gaat zijn de volgende actiepunten die gevolgd dienen te worden;

Om de doelen te bereiken zal er een twee sporen beleid gevolg gaan worden. Dit omdat er vele doelgroepen zijn die allen een andere manier van benadering vragen. Zo zal de voorlichting die gegeven wordt aan de burger in de huiskamer anders van vorm zijn dan voorlichting gericht op producerende boeren. Vandaar dat vanwege het feit dat de verschillende, de te willen bereiken, doelgroepen om hun eigen aanpak vragen. De twee sporen zijn er omdat ik twee verschillende vormen van bekendheid wil bewerkstelligen. En elke vorm van bekendheid heeft haar eigen cluster doelgroep(en).

Het eerste spoor betreft *Algemene bekendheid*. Het tweede spoor betreft *Specifieke bekendheid*.

Het eerste spoor, algemene bekendheid, zal verzorgd gaan worden door een particulier voorlichting/communicatie bureau. Doelgroepen die bij het eerste spoor behoren zijn:

Burgers, consumenten, in Nederland.

Supermarkten.

Boeren als burgers.

Het tweede spoor, specifieke bekendheid, zal verzorgd gaan worden door de centrale directie Voorlichting van LNV zelf.

De hierbij behorende doelgroepen met elk hun verschillende prioriteit zijn;

Onderzoeksinstituten

Onderwijsinstellingen

Actoren op overheidsniveau.

Niet Gouvernementeel belangengroepen .

Boeren als, eventueel/vooraanstaand, producent.

Commerciële bedrijven.

De actiepunten waar de voorlichting zich op dient te richten zijn de volgende:

- Teweegbrengen van "public awareness" onder de Nederlandse bevolking waar het gaat om agrobiodiversiteit en het beheer en behoud van de genetische diversiteit.
- De voorlichting omtrent agrobiodiversiteit dient vooraanstaand te zijn. De voorlichting moet bewerkstelligen dat er een versneld proces van bewustmaking aangaande agrobiodiversiteit teweeg wordt gebracht onder een brede laag van de bevolking.
- Breed aanpakken van voorlichting omtrent het thema agrobiodiversiteit. Dit houdt in zowel op departementaal niveau als op landelijk niveau.
- De voorlichting behelst ook een kennisaspect. Voorlichting dient interactief te zijn. Dit houdt in dat de centrale directie Voorlichting tevens voorlichtingverstrekker is en kennisnemer.

Als permanent geldende voorwaarde geldt dat de voorlichting ten alle tijde de link dient te leggen met de duurzame landbouw en biologische diversiteit. De daadwerkelijke invulling hiervan is aan de centrale directie Voorlichting en het particuliere bureau.

Het middel Onderwijs bevat actiepunten die een meer lange termijn visie herbergen en die als zodanig ook op gang komt. Het is niet zo dat met deze actiepunten ook pas op lange termijn de meerwaarde kan worden aangegeven richting politiek en burger; Actiepunten zijn:

- In het onderwijs ter versterking van de agrobiodiversiteit nieuwe cursussen / modules uitwerken. Dit aan de hand van bepaalde thema's: diversiteit, streekeigen producten, markt, afzet, kwaliteit en rol biologische landbouw binnen agrobiodiversiteit.
- Docenten dienen hun kennis aangaande agrobiodiversiteit op te vijzelen onder de noemer: "de meester de stof de baas".

- In het kader van de actualisering van de kwalificatiestructuur (certificaten e.d.) van het onderwijs zal de plaats van onderricht van agrobiodiversiteit nader een definitieve positie dienen te krijgen. Dit geldt voor een later stadium wanneer de materie agrobiodiversiteit er rijp voor is om over onderricht te worden op de andere niveaus buiten het wetenschappelijke niveau.
- Kennis moet openbaar en toegankelijk zijn. Er dient aandacht te worden besteed aan de (interactieve) verspreiding van (reeds opgedane) kennis en deskundigheid.
- Onderricht naar het actieve aandeel dat de biologische landbouw aan agrobiodiversiteit kan leveren.

In de huidige situatie wordt er in bepaalde mate onderzoek naar agrobiodiversiteit verricht. Agrobiodiversiteit is in deze onderzoeksprogramma's een component en geen doel op zich. Hier zijn 2 belangrijke conclusies aan te koppelen:

- Er is een bepaalde mate van onderzoek aanwezig naar agrobiodiversiteit
- De huidige inspanningen naar agrobiodiversiteit binnen onderzoek niet aan te geven (meetbaar).

De belangrijkste reden om onderzoek als middel in te zetten om agrobiodiversiteit op een hoger plan te brengen is:

- Tot op heden is agrobiodiversiteit voor velen een abstract en vaak ongrijpbaar begrip. Dit is ook niet onlogisch omdat er ook lang nog niet alles bekend is over agrobiodiversiteit. Middels onderzoek kan de gehele materie duidelijker gemaakt en gepresenteerd worden. Agrobiodiversiteit vraagt erom om nader onderzocht te worden teneinde haar resultaten op andere niveaus invulling te geven. Dit geldt bijvoorbeeld op het niveau van produktiemethoden en de educatieve waarde van agrobiodiversiteit.

Aanbeveling aan de organisatie is dan ook om intensief contact te blijven voeren met de onderzoeksinstellingen op die manier die reeds gehanteerd wordt in de vorm van (dossier) teams (overlegplatform).

- De onderzoeksinstellingen staan er open voor,
- Het ministerie van Landbouw geeft er prioriteit aan,
- wanneer de procedures, inclusie de financiële, gevolgd worden zoals beschreven in hoofdstuk 4 wordt het onderzoek naar agrobiodiversiteit ook meetbaar, ook voor de politiek.

In de huidige situatie bestaat er reeds voorlichting waar het gaat om Duurzame Landbouw en biologische landbouw. Agrobiodiversiteit zit in geen van beide voorlichtingsprogramma's.

Agrobiodiversiteit is een heel erg specifiek onderdeel dat een belangrijke bijdrage kan leveren aan de duurzame landbouw en er bestaat een wisselwerking tussen de biologische landbouw en agrobiodiversiteit.

Een eerste conclusie is dan ook;

- "Binnen de te ontwikkelen voorlichtingsprogramma's dient de link met de duurzame landbouw en de biologische landbouw gelegd te worden "

De tweede conclusie is, in vervolg op de eerste:

- Om de voorlichting effectief in te kunnen zetten dienen er twee sporen gevolgd te worden. Dit omdat anders de verschillende te willen bereiken doelgroepen, met elk een verschillende prioriteit, niet effectief bereikt worden.

- Aanbeveling is dat LNV tot ,op bepaalde hoogte, geen rekening dient te houden met het begrip draagvlak dat onder alle gelederen van de samenleving zou moeten bestaan om beleid in te voeren.

Dit omdat agrobiodiversiteit een onderwerp is dat niet kan staan of vallen wegens genoeg of te weinig draagvlak wanneer LNV agrobiodiversiteit maatschappelijk van groot belang acht..

Daarbij komt dat het begrip "public awareness" in dit geval ook een politieke lading heeft richting eerder gemaakte afspraken en gedane beloften en wensen. LNV heeft een gedwongen winkelnering met dienst landbouw voorlichting tot 2001. Het is uiteraard mogelijk om een ander voorlichtingsbureau in te schakelen echter zal deze relatief gezien onevenredig meer financiële middelen gaan kosten.

- Aanbeveling is dan ook om met dienst landbouw voorlichting in zee te gaan teneinde budgetoverschrijdingen te voorkomen.
- Aanbeveling is dan wel dat het voorlichtingsprogramma afkomstig van dienst landbouw voorlichting strak gecoördineerd wordt door de directie voorlichting om nalatigheid te voorkomen.
- Laatste aanbeveling is dat de doelgroepen met de hoogste prioriteit als eerste met een krachtige voorlichtingscampagne te bereiken teneinde de voortgang van de doelstellingen veilig(er) te stellen.

Wanneer ik de middelen onderzoek, voorlichting en onderwijs met elkaar vergelijk moet ik concluderen dat

- het middel onderwijs een rol speelt die in eerste instantie niet de meest opzienbarende is. Dit is gelegen aan een tweetal oorzaken:
 1. De huidige kennis aangaande agrobiodiversiteit is niet voldoende om op alle 4 de onderwijsniveaus te doceren.
 2. De tot nu toe beschikbare kennis aangaande agrobiodiversiteit leent zich er alleen voor om op Wetenschappelijk niveau onderricht te worden.

Daar staat tegenover dat De landbouw Universiteit zich al wel concreet bezighoudt met het thema agrobiodiversiteit.

Een conclusie is dan ook dat:

- Onderwijs ook meer als lange termijn inspanning gezien moeten worden. Lange termijn waar het gaat om meer beschikbare kennis die dan vervolgens op lagere, dan wetenschappelijk niveau, gedoceerd kunnen worden.

Een tweede conclusie is:

- LNV heeft geen direct bepalende sturing heeft in de invulling van modules/cursussen etc. waar het gaat om landbouwonderwijs. Dit is tevens wettelijk vastgelegd.

Een derde conclusie is dat:

- De LUW en DLO goed samenwerken. Hierdoor kan vergaarde kennis uit onderzoek worden doorgegeven aan de LUW. Met deze samenwerking wordt wel bereikt dat het begrip agrobiodiversiteit langzaam maar zeker vastere bodem onder de voet krijgt en een duidelijkere gestalte. Naar verloop van tijd zal dit zijn doorwerking, middels de overkoepelende organisatie van onderwijsinstellingen, vinden in de lagere niveaus van het landbouwonderwijs. Echter is dit een lange termijn zaak.
- Aanbeveling aan de organisatie is dan ook om zich niet blind te staren op de korte termijnresultaten die voor agrobiodiversiteit bereikt willen worden.

- Een hierop volgende aanbeveling is dan ook om aan het onderwijs geen directe sturing, voor zover mogelijk, te geven maar een meer sympathiserende rol. Dit houdt in:
 1. Actief meelven met de huidige inspanningen in het onderwijs aangaande agrobiodiversiteit,
 2. Bij het jaarlijkse overleg met de onderwijsinstellingen meedenken over eventuele vervolgtrajecten (modules etc.),
 3. Bij de onofficiële overleggen het beleid van het ministerie aangaande agrobiodiversiteit uiteenzetten en de rol van onderwijs daarbinnen,
 4. Politiek gezien aangeven dat de onderwijsinstelling(en), die onder LNV vallen, actief bezig zijn met agrobiodiversiteit en dat dit binnen de geplande begroting valt.

Wanneer deze aanbevelingen gevolgd worden kan onderwijs namelijk wel gezien worden als een meerwaarde die LNV levert aan agrobiodiversiteit.

HOOFDSTUK 1

AANLEIDING

1.1 Inleiding:

De jaren 70 zijn misschien in onze Nederlandse historische niet de meest spraakmakende. Edoch werd John Lennon in deze tijdperiode vermoord en werd de biologische diversiteit geboren.

De biologische diversiteit kreeg reeds sinds de jaren 70 een steeds prominentere rol in het internationale natuur en milieubeleid. De reden voor deze aandacht was de constatering dat een aantal soorten dreigde uit te sterven door toedoen van de mens. Door deze constatering werd het begrip biologische diversiteit geboren.

In 1980 hebben de UNEP, IUCN en WWF een rapport gepubliceerd. Het rapport getiteld World Conservation Strategy geeft weer drie essentiële punten waarop het behoud van biologische diversiteit gestoeld is. Deze zijn:

1. To maintain essential ecological processes and live support systems;
2. to preserve genetic diversity;
3. to ensure the sustainable utilisation of species and ecosystems.

Op de VN conferentie over milieu en ontwikkeling (UNCED) te Rio de Janeiro in het jaar 1992 hebben 168 landen, waarvan Nederland er 1 was, het verdrag inzake Biologische Diversiteit ondertekend¹.

Op 29 december 1993 is dit Verdrag in werking getreden. Nederland heeft dit Verdrag op 12 juli 1994 geratificeerd.

In juni 1996 heeft in Leipzig de Vierde Internationale Technische Conferentie van de FAO inzake plantaardige genetische bronnen plaatsgevonden. Vervolgens was er de derde Conferentie van Partijen bij het Biodiversiteitsverdrag op de datum 4 - 15 november in 1996 te Buenos Aires. Op al deze conferenties was agrobiodiversiteit een belangrijk agendapunt.

Het steeds groeiende besef dat het verlies van de genetische diversiteit moet worden tegengegaan is aanleiding geweest voor LNV om een stagiair van de Thorbecke Academie zich te laten bezig houden met de gehele materie agrobiodiversiteit dat moet leiden tot beleid waarin beschreven staat hoe het verlies van agrobiodiversiteit te stoppen c.q. af te remmen.

1.2 *Waarom biologische diversiteit?*

Biologische diversiteit vormt de basis van alle duurzame levensprocessen, zowel in de natuur als voor levende organismen die de mens gebruikt voor haar bestaan. Biologische diversiteit in planten en dieren heeft de mens in staat gesteld wilde soorten "om te bouwen" tot gewassen en landbouwhuisdieren die beter voldoen aan de behoefte voor voedsel en andere grondstoffen.

¹ CBD

Deze processen zijn in gang gezet toen de mens overging van jagen en verzamelen tot het bedrijven van landbouw zo'n 12000 jaar geleden. Hiermee is de rol van de mens in de natuur ingrijpend gewijzigd. De mens is in toenemende mate de natuur gaan beheersen.

Voor de verdere ontwikkelingen is de mens nog steeds afhankelijk van biodiversiteit, zowel in de plantaardige en dierlijke produktie als in (agro) industriële productieprocessen.

Tegelijkertijd vormen die ontwikkelingen een directe en toenemende bedreiging voor het voortbestaan van de nog aanwezige biodiversiteit, zowel in de natuur als in de plantaardige en de dierlijke produktie in de meest brede zin van het woord. De biologische diversiteit van traditionele landbouwsystemen bestaan over het algemeen uit een combinatie van gewassen en genetisch variabele landrassen. Tussen en binnen gewassen treedt voortdurend een natuurlijke selectie op. Ook de mens selecteert: omgevingsfactoren en planten en dieren worden aangepast om oogstzekerheid en duurzaamheid te bewerkstelligen.

Sinds het ontstaan van de landbouw zijn gewassen en landbouwhuisdieren uit hun oorsprongsgebieden over grote delen van de wereld verspreid in een continu proces van aanpassing aan nieuwe natuurlijke omgevingsfactoren en aan menselijk gebruik. Het resultaat is een veelheid van genetisch variabele en van elkaar verschillende landrassen, vaak gekenmerkt door lokaal specifieke aanpassingen.

Zoals in de natuur werd en wordt ook in de traditionele landbouw genetische diversiteit op een natuurlijke wijze instandgehouden. Genetische diversiteit is de strategie waarmee deze systemen tot natuurlijke evenwichten komen met hun omgeving: bodem, water, klimaat, ziekten en plagen. Gebieden waar de traditionele landbouwsystemen nog voorkomen, vormen dan ook een belangrijke bron van genetische diversiteit.

1.3 Wat is agrobiodiversiteit?

Het woord agrobiodiversiteit kan ontleed worden in drie afzonderlijke woorden. 'agro' staat voor het Griekse agros, dat akker betekent. Dit woord geeft aan dat agrobiodiversiteit van belang is voor alles en iedereen wat samenhangt met land- en tuinbouw. Van de boer tot en met de consument die het geproduceerde voedsel consumeert. Tevens ook de landelijke omgeving waar de land- en tuinbouw een onderdeel van is. Het tweede woord, 'bio', is afkomstig van het Griekse bios dat leven betekent. Dit geeft aan dat agrobiodiversiteit staat voor iets bestaands en niet voor iets dat niet meer leeft. Derde en laatste woord, 'diversiteit', komt voort uit het Franse diversite' dat verscheidenheid inhoudt. De intentie van dit woord is variatie en afwisseling, en niet eenvormigheid, eentonigheid en saaiheid.

1.4 Waarom agrobiodiversiteit?²

De intrede van de moderne landbouw vormt een keerpunt voor het gebruik van biologische diversiteit. In plaats van aanpassing van het gewas aan haar omgeving, worden met moderne landbouwmethoden de omgevingsfactoren aangepast aan de behoeften van het gewas: bodemvruchtbaarheid via kunstmest, waterbehoefte via irrigatie, regulatie van de grondwaterstand en bodembewerking.

De rol van boeren en boerinnen bij het instandhouden en ontwikkelen van landrassen is overgenomen door de institutionele en commerciële plantenveredeling en dierfokkerij als toegepaste wetenschap van de genetica.

Oogstzekerheid wordt in de moderne landbouw veiliggesteld met externe middelen. Maximalisatie van het genetisch productiepotentieel van gewassen voert de boventoon. Genetisch variabele rassen zijn daarom vervangen door moderne, hoog veredelde en genetisch meer uniforme variëteiten. Het gevolg is verlies van genetische diversiteit in het oorspronkelijke materiaal.

De nog aanwezige genetische diversiteit van gewassen en landbouwhuisdieren kan op twee manieren in stand worden gehouden:

1. "in situ". Dit is gewoon in de natuurlijke omgeving waar genetische variatie (nog) voorkomt. Dit is veelal in traditionele landbouwsystemen en voor wilde verwante soorten in natuurlijke ecosystemen. Het is de bedoeling dat deze (nog) aanwezige genetische diversiteit tevens behouden wordt in de moderne landbouw.
2. "ex situ". Dit is instandhouding buiten de natuurlijke omgeving. Hierbij kan gedacht worden aan genenbanken, werkcollecties en microbiele cultuurcollecties.

1.5 Wat gaat er mis indien er geen aandacht voor agrobiodiversiteit is:³

- Verlies of erosie van genenmateriaal veroorzaakt een verhoogde kwetsbaarheid van rassen.
- De openheid, de beschikbaarheid, de uitwisseling van genetische hulpbronnen kan door wetgeving (uniformiteit rassen, veterinaire eisen)) in landen worden verhinderd.
- Afname van de bodemvruchtbaarheid met name van micro-organismen en ander bodemleven.
- Cultureel-educatieve functie van biodiversiteit staat in een toenemende belangstelling via heemtuinen, herbariums, dierentuinen en kinderboerderijen, onderwijs, gemeenten etc.

² Verslag Themadag Agrobiodiversiteit

³ Verslag Themadag Agrobiodiversiteit

HOOFDSTUK 2

ALGEMEEN

2.1 Inleiding:

In dit hoofdstuk zal een blik geworpen worden op de internationale aspecten aangaande biologische diversiteit. Tevens zullen essentiële begrippen die veelvuldig voorkomen in dit beleidsstuk nadere toelichting krijgen.

2.2 Internationaal & economie:

Nederland heeft samen met de VS, Japan en Frankrijk internationaal een vooraanstaande positie in de plantenveredeling, zaaizaadindustrie, biotechnologische industrie en in de veredeling van landbouwhuisdieren (rundvee, varkens en pluimvee). Ook is de visserij in Nederland van betekenis. Nederland heeft dus een groot economisch belang bij de beschikbaarheid van genetische diversiteit. Van alle gewassen die in ons land worden verbouwd en/of veredeld liggen de nog bestaande centra van diversiteit buiten de landsgrens, zelfs meestal op andere continenten. Dierfokkerij-instellingen werken veelal met materiaal waarvan de oorsprong in Europa en Azië ligt.

Veel van de noodzakelijke kennis van de elementen van de biologische diversiteit is verkregen door inventarisaties van de flora en fauna en ecologische studies. Dit materiaal is opgeborgen in herbaria en musea en d.m.v. studies gepubliceerd in vele wetenschappelijke werken. Deze kennis is nauwelijks aanwezig in instituten van de ontwikkelingslanden waar bovendien vaak de benodigde expertise en de middelen om het materiaal te beheren ontbreken.

2.2.1 Nationale soevereiniteit en eigendom:⁴

Voorafgaand aan de totstandkoming van het Verdrag inzake Biologische Diversiteit waren over genetische diversiteit reeds afspraken en regelingen vastgelegd, verwoord in de FAO Undertaking on Plant Genetic Resources (FAO, Rome 1983). De Undertaking maakt deel uit van een mondiaal systeem voor de conservering en het duurzaam gebruik van de genetische diversiteit die van belang is voor landbouw en voedselvoorziening. De FAO Undertaking betreft momenteel alleen voedsel- en industriegewassen. Een overweging is om hieraan ook toe te voegen de genetische diversiteit die van belang is voor veeteelt, visserij en bosbouw. Momenteel wordt de Undertaking aangepast aan het Verdrag met als streven die aanvaardt te krijgen als protocol of annex. Centraal punt is dat de FAO Undertaking uitgaat van het principe dat Genetic Resources for Agriculture een erfenis van de mensheid zijn, terwijl het Verdrag inzake Biologische Diversiteit uitgaat van het principe van nationale soevereiniteit. Dit verschil heeft vergaande consequenties voor de toegang tot genetische diversiteit wereldwijd en voor het mondiale behoud daarvan.

⁴ Verslag Themadag Agrobiodiversiteit

Complementair aan het Verdrag is een resolutie aanvaard over de relatie tussen het Verdrag en het bevorderen van duurzame landbouw. De resolutie onderkent dat er verschillen zijn tussen natuurlijke biologische diversiteit en Genetic resources for Agriculture, waar het gaat om zowel behoud, duurzaam gebruik als een eerlijke verdeling van de voordelen.

Aanvullend op het Verdrag zijn er multilaterale afspraken nodig om in het belang van de wereldvoedselvoorziening brede toegang tot genetische diversiteit te bevorderen. Hierbij gaat het om:

- eigendom van en toegang tot ex situ collecties bijeengebracht voor de inwerkingtreding van het Verdrag en
- de kwestie van “farmers rights” gedefinieerd door de FAO als “Rechten voortkomend uit bijdragen van boeren uit het verleden, heden en toekomst bij de instandhouding, verbetering en het beschikbaar stellen van genetische diversiteit”.

2.3 Definities, begrippen & invulling:

Agrobiodiversiteit:⁵

Plantaardige en dierlijke genetische bronnen, bodem-en micro-organismen, insecten, en andere flora en fauna in agro-ecosystemen, alsmede elementen van natuurlijke habitats relevant voor agrarische productiesystemen.

Het begrip zoals hierboven gedefinieerd kan als volgt nader worden ingevuld:

1. De diversiteit van soorten en tussen soorten die door de mens zijn, worden of kunnen worden benut als landbouw- of industriegewas, dan wel landbouwhuisdier. Dit niveau heeft betrekking op de land- en tuinbouw zelve en omvat de “ex situ “ collecties van potentiële gewas- en diersoorten voor de land- en tuinbouw.
2. De diversiteit van soorten, tussen soorten en van ecosystemen die direct zijn gerelateerd aan deze gewassen of dieren (bijvoorbeeld bestuivende insecten en ziekten en plagen).
3. De diversiteit van soorten, tussen soorten en van ecosystemen die anderzinds in samenhang met deze gewassen en dieren voorkomen. Dit niveau heeft betrekking op externe factoren van een landbouwsysteem en omvat onder andere houtwallen en weidevogels.

Binnen de biologische diversiteit zijn drie niveaus te onderscheiden: genetische diversiteit, soorten-diversiteit en ecosysteem-diversiteit.

⁵ Sector- en themabeleidsdocument biologische diversiteit DGIS

Genetische diversiteit.⁶

Genetische diversiteit is de erfelijke variatie binnen de afzonderlijke soorten. In de genetische diversiteit zijn de veranderingen (recombinaties en mutaties) mogelijk en deze vormen de basis voor (natuurlijke) selectie en daarmee voor veredeling of andersoortige (genen)manipulatie door de mens, zoals voor landbouwkundige doeleinden (variëteiten, cultivars en rassen, o.a. klonen, hybriden).

Soorten-diversiteit:⁷

Soorten-diversiteit is de verscheidenheid aan taxonomisch onderscheiden soorten. Behalve een populaire naam hebben soorten een wetenschappelijke naam (bijvoorbeeld de rubberboom: *hevea brasiliensis*). Op basis van verschillen van lagere orde worden ook de ondersoorten en variëteiten onderscheiden en in de landbouwcultivars en rassen.

Ecosysteem-diversiteit:⁸

Ecosysteem-diversiteit betreft de diversiteit aan ecosystemen en omschrijft de veelheid aan interacties tussen soorten in gebieden die als ecologische eenheid worden onderscheiden, bijvoorbeeld een boscysteem, een savanne-, koraal- of een bergecosysteem. Een ecosysteem is een samenstelsel van componenten (bodem, planten en dieren) en processen (fotosynthese, evolutie). Het is een gemeenschap van organismen en hun fysieke milieu die gezamenlijk, als een eenheid, functioneren. Systemen zijn minder nauw te omschrijven dan soorten of genen.

"in situ", "ex situ" en "on farm":⁹

De soorten in hun natuurlijke ecosystemen vormen de "in situ" biologische diversiteit. Daar waar het gekweekte soorten van cultuur-ecosystemen betreft spreekt men van "on farm". Een deel van de biologische diversiteit kan ook elders, "ex situ", worden opgeslagen: in zaad- of genenbanken, botanische tuinen, dierentuinen etc. Met name voor de landbouw en biotechnologie is dit van belang.

⁶ Sector- en themabeleidsdocument biologische diversiteit DGIS

⁷ Sector- en themabeleidsdocument biologische diversiteit DGIS

⁸ Sector- en themabeleidsdocument biologische diversiteit DGIS

⁹ Sector- en themabeleidsdocument biologische diversiteit DGIS

Behoud, duurzaam gebruik en bescherming:¹⁰

Het gebruik van termen in relatie tot biologische diversiteit is weinig consistent en geeft aanleiding tot verwarring. De begrippen “behoud” en “duurzaam gebruik” worden gebezigd voor het gehele scala aan gebruik van biologische diversiteit in relatie tot duurzame ontwikkeling. “Duurzaam beheer” is een methode om te komen tot het “behoud” en “duurzaam gebruik” van de biologische diversiteit.

Het begrip “bescherming” wordt gebruikt voor het veiligstellen van componenten van de biologische diversiteit, met name gebieden en soorten in reservaten of nationale parken, of door het nemen van speciale maatregelen.

Het begrip “conservation” omvat zowel behoud als bescherming, terwijl “preservation” meer de betekenis heeft van bescherming.

In de conventie voor Biologische Diversiteit is “sustainable use” naast “conservation” (behoud) gezet. Dit geeft veelal aanleiding tot discussies omdat duurzaam gebruik ook als onderdeel van “conservation” wordt beschouwd.

¹⁰ ¹⁰ Sector- en themabeleidsdocument biologische diversiteit DGIS

HOOFDSTUK 3

AFBAKENING

3.1 inleiding

In hoofdstuk 3 komt de algehele afbakening aan de orde. Dit gebeurt trapsgewijs. Ten eerste zal het begrip agrobiodiversiteit in haar totaliteit afgebakend worden. Dit zowel op inhoudelijk als wel geografisch gebied. Ten tweede worden de doelen van het ministerie van LNV vastgesteld. Dit zal gebeuren aan de hand van trechtermodel. Hierdoor wordt top-down de doelstellingen geconcretiseerd. Als laatste zal het beleidsmiddel Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs geïntroduceerd worden. De afbakening hiervan zal weer onder de voorgaande (twee) afbakeningen komen te staan.

De reden waarom deze afbakening zo grondig is, is vanwege het feit dat er in een later stadium (Tweede Kamer) de nota niet negatief beoordeeld kan worden op aandachtspunten die niet in de nota staan maar die tweede Kamer leden wel graag verwerkt hadden willen zien.

3.2 Afbakening agrobiodiversiteit

Het door Nederland ondertekende Verdrag inzake Biologische Diversiteit (Rio de Janeiro 1992) heeft tot doel het maken van beleid ten aanzien van biologische diversiteit. Dit resulteerde in 6 thema's. Deze zijn:

- Thema 1.....Biologische diversiteit in het natuur, milieu, ruimtelijk en waterbeleid.
- Thema 2.....Biologische diversiteit in agroproductieprocessen.
- Thema 3.....Beleid op het internationale veld.
- Thema 4.....Kennisbeleid en monitoring
- Thema 5.....Technologie en uitwisseling van informatie.
- Thema 6.....Maatschappelijke betrokkenheid en participatie.

Agrobiodiversiteit is een onderdeel van biologische diversiteit. De eerste afbakening is dan ook dat ik me alleen beperk tot thema 2.

In het Verdrag zijn alle bepalingen gegroepeerd in 6 hoofdstukken. Deze zijn:

- a).....Doelstellingen
- b).....Algemene aspecten en principes
- c).....Behoud biologische diversiteit
- d).....Duurzaam gebruik
- e).....Eerlijke en billijke verdeling (en toegang en samenwerking)
- f).....Organisatorische en procedurele aspecten.

De tweede afbakening is dat ik mij beperk tot hoofdstuk c (behoud biologische diversiteit) en d (duurzaam gebruik). Binnen hoofdstuk c zijn 10 artikelen die het behoud verder specificeren. Deze zijn:

- art.6 algemene maatregelen;
- art.7 inventarisatie en overzicht;
- art.8 behoud in situ;
- art.9 behoud ex situ;
- art.11 stimuleringsmaatregelen;
- art.12 onderzoek en opleiding;

- art.13 voorlichting en bewustmaking;
- art.14 effectrapportage
- art.17 uitwisseling van informatie;
- art.18 technische en wetenschappelijke samenwerking.

De derde afbakening is dat ik me alleen richt op artikel 12 & 13.

Binnen hoofdstuk d zijn 8 artikelen die het duurzaam gebruik verder specificeren.

Deze zijn:

- art.6 algemene maatregelen inzake duurzaam gebruik;
- art.10 duurzaam gebruik van bestanddelen van de biologische diversiteit
- art.11 stimuleringsmaatregelen;
- art.12 onderzoek en opleiding;
- art.13 voorlichting en bewustmaking;
- art.14 effectrapportage;
- art.17 uitwisseling van informatie;
- art.18 technische en wetenschappelijke samenwerking.

De artikelen 12 & 13 komen tevens weer terug bij hoofdstuk d. Vandaar dat hier dezelfde afbakening betreft.

Artikel 12 houdt in:

Met speciale aandacht voor de behoeften van ontwikkelingslanden, en ten behoeve van behoud en duurzaam gebruik van biologische diversiteit, verplicht dit artikel de Partijen tot het opzetten en steunen van programma's voor wetenschappelijke en technische opleiding en onderwijs, tot het bevorderen van onderzoek en van toepassing van de resultaten en tot hieromtrent samenwerken.

Afbakening 4 is dat ik geen aandacht besteed aan het internationale aspect van agrobiodiversiteit.

Artikel 13 houdt in:

Dit artikel verplicht Partijen voorlichting en onderwijs inzake biologische diversiteit te bevorderen en hiertoe ook internationaal samen te werken.

Afbakening 4 geldt ook voor artikel 13.

3.3 Conclusie afbakening

Deze afbakening leidt tot datgeen wat de basis is van deze beleidsnota:

- Alle te ontplooiën activiteiten hebben alleen betrekking op nationaal niveau,
- Onderzoek, voorlichting en onderwijs is, in deze, beleidsnotitie het enige middel dat bestudeerd wordt teneinde de doelstellingen te behalen,
- Het middel richt zich alleen op de land en tuinbouw en landbouwhuisdieren.

3.4 Doelen van LNV aangaande agrobiodiversiteit

Er is geen enkel geschreven stuk waarin expliciet de doelen staan verwoord wanneer het gaat om agrobiodiversiteit. Wel zijn er algemene doelstellingen. Dit is de reden dat ik de doelstellingen groepeer naar niveau en abstractieniveau.

3.4.1 Doelen Strategisch Plan van Aanpak

Het strategisch plan van aanpak dat ontwikkeld is naar aanleiding van de VN conferentie over milieu en ontwikkeling te Rio de Janeiro in 1992 is de hoofddoelstelling voor thema 2 (biologische diversiteit in agroproductieprocessen) de volgende:

“Formuleren van een nationaal beleid gericht op een evenwichtig complex van activiteiten voor in situ en ex situ behoud en duurzaam gebruik van planten, dieren en (waar noodzakelijk) micro-organismen”.

Bovengenoemde doelstelling is de doelstelling voor thema 2. De algemene doelstellingen van dit verdrag dat voor elk thema geldt, en daarmee ook voor thema 2, zijn de volgende twee:

1. behoud van biologische diversiteit,
2. duurzaam gebruik van bestandsdelen van biologische diversiteit; en

3.4.2 Doelstellingen LNV

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de heer J.J van Aartsen heeft bij zijn aantreden een aantal beleidsvoornemens gepresenteerd. Deze beleidsvoornemens zijn verwoord in zijn nota Dynamiek en vernieuwing. Dit zijn voornemens waarmee de heer van Aartsen zijn stempel wil drukken op het door hem gevoerde beleid. Aan de hand van een aantal uitgangspunten zijn er drie prioritaire beleidsthema's geformuleerd, namelijk:

- markt en concurrentiekracht
- de dynamiek van het landelijk gebied
- kennis en innovatiebeleid

3.4.3 “Gedragen” doelstellingen

Naar aanleiding van het Verdrag zijn er reeds vele discussies gevoerd aangaande agrobiodiversiteit. Vragen hierbij waren waarom agrobiodiversiteit en zo ja waar moet agrobiodiversiteit zich dan op richten. De door deze gevoerde discussies hebben doelstellingen opgeleverd waar de aanwezige actoren zich in konden vinden. Duurzame landbouw is de paraplu waaronder vele vormen van beleid tot stand komen. Zo ook het beleid aangaande agrobiodiversiteit. Om de duurzaamheid van de landbouw te kunnen bewerkstelligen zijn er drie doelstellingen, namelijk:

- Behoud,
- Beheer en
- Gebruik.

Behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit hebben tot doel:

- Verlies of erosie van genenmateriaal tegen te gaan,
- Openheid, beschikbaarheid en de uitwisseling van genetische bronnen veilig te stellen,
- Afname van de bodemvruchtbaarheid tegen te gaan,
- Cultureel - educatieve functie te behouden,
- Lange termijn voedselvoorziening,
- Economische belangen van veredelingsbedrijven behartigen,

- Differentiatie van voedselaanbod stimuleren,
- Flexibiliteit agroproductie optimaliseren,
- Biocultureel erfgoed behouden en het
- Beschermen van het milieu

3.4.4 Conclusie

In het jaar 1996 is de Formele analyse van het Nederlandse beleid inzake biologische diversiteit gereedgekomen. Deze analyse was erop gericht om een conclusie te kunnen geven of het Nederlandse beleid voldoet aan de doelstellingen in het verdrag getekend in Rio de Janeiro.

De conclusie(s) zijn dat het Nederlandse beleid formeel voldoet aan de verschillende artikelen van het Verdrag. Echter waar het gaat om de geest van het Verdrag is extra inspanning gewenst.

Deze extra inspanning past binnen het beleidsvoornemen van de heer Aartsen waar het gaat om kennis en innovatiebeleid.

De uiteindelijke doelstelling wordt dan ook:

“Het behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit, als onderdeel van duurzame landbouw, dient extra aandacht te krijgen teneinde een meerwaarde aan de reeds geleverde inspanningen, voortkomend uit het Verdrag, te leveren”.

3.5 Middel

Doelstelling:

“Het behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit, als onderdeel van duurzame landbouw, dient extra aandacht te krijgen teneinde een meerwaarde aan de reeds geleverde inspanningen, voortkomend uit het Verdrag, te leveren”.

Om de reeds genoemde doelstelling te bereiken kan er gedacht worden aan verschillende middelen. Echter wordt in deze nota alleen het volgende middel belicht. Het middel Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs. In hoofdstuk 3.5 wordt een korte beschrijving van het middel an sich gegeven.

Daarop volgend zullen Onderzoek, voorlichting en onderwijs apart behandeld worden

Het middel Onderzoek, voorlichting en onderwijs zal in de hoofdstukken 4, 5 en 6 apart benaderd worden met als doel om na te gaan of Onderzoek, voorlichting en onderwijs het daartoe aangewezen middel zijn om de, bovenstaande, doelstelling te bereiken. Van primair belang hierbij is het vertrekpunt van de analyse. Het vertrekpunt is:

“Aantonen in de Tweede Kamer dat agrobiodiversiteit substantieel bevordert is door gebruik te hebben gemaakt van het middel onderzoek, voorlichting en onderwijs”.

3.5.1 Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs

Het ministerie onderscheidt zich van andere ministeries vanwege haar landbouwkennissysteem. Dit is een aanduiding voor Onderwijs, Voorlichting en Onderzoek, ook wel het OVO-drieluik genoemd.

Het landbouwkennissysteem draagt al tientallen jaren bij aan het succes van de Nederlandse landbouw.

Echter kan in de huidige tijdsgeest niet meer gesproken worden over het meest effectieve en efficiënte OVO-drieluik. Vele discussies en aanwezige literatuur, aangaande het landbouwkennissysteem, onderstrepen deze discussie.

Voor een analyse aangaande het middel OVO verwijs ik u naar de bijlage *“driehoeksverhoudingen hoeven niet scheef te gaan”*.

In deze nota zal het OVO-drieluik niet als 1 geheel gezien worden maar als drie componenten die sterk met elkaar verbonden zijn.

De nota is in ministeriële stijl geschreven. Het woord ik slaat dan ook op de minister van LNV en niet op Evert Nijhof.

HOOFDSTUK 4

ONDERZOEK

4.1 Inleiding

Op de VN Conferentie over milieu en ontwikkeling (UNCED, Rio de Janeiro, 1992) hebben 168 landen, waaronder Nederland, het Verdrag inzake Biologische Diversiteit ondertekend. Op 29 december 1993 is het verdrag in werking getreden. Nederland heeft het Verdrag op 12 juli 1994 geratificeerd.

In een eerder geschreven brief aan de Tweede kamer over de follow - up van UNCED van 20 augustus 1992 hebben de ministers van Verkeer en Waterstaat, Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieu, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Economische zaken, Buitenlandse Zaken en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij het Strategisch Plan van Aanpak Biologische Diversiteit aangeboden.

Tevens is toegezegd om een jaarlijkse voortgangsrapportage aangaande het SPA aan de Tweede Kamer te doen toekomen.

Nederland voldoet juridisch gezien aan de bepalingen van het Verdrag. Het gaat hierbij om de letter van het Verdrag en niet om de geest van het Verdrag. Wanneer u mijn Nota Dynamiek en Vernieuwing (kamerstukken II 1994/95, 24 140 nrs. 1 - 2) leest is daarin de totstandkoming van duurzame landbouw uitgangspunt van mijn beleid. Bovendien heb ik in het jaar 1996 in de Tweede Kamer reeds eerder aangegeven dat agrobiodiversiteit een belangrijke component van biologische landbouw is. Agrobiodiversiteit is een onderdeel van biologische diversiteit dat op haar beurt weer bijdraagt tot duurzame landbouw. Er zijn drie redenen waarom ik sufficiënt meer aandacht wil besteden aan agrobiodiversiteit teneinde mijn doelstellingen, zoals verwoord in mijn nota Dynamiek en Vernieuwing te bewerkstelligen. De eerste reden is dat agrobiodiversiteit een noodzakelijk onderdeel van duurzame landbouw is. De tweede reden is dat agrobiodiversiteit een onderdeel van biologische landbouw is. De derde, en laatste, reden is ik aparte afspraken heb gemaakt aangaande biologische diversiteit. Deze zijn vastgelegd in het SPA.

Voor u liggen dan ook mijn voornemens om het geheel van agrobiodiversiteit op een hoger niveau te brengen middels Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs.

4.2 Huidige situatie

In het huidige beleid is aanzienlijke financiële steun verleend aan projecten gericht op onderzoek gerelateerd aan diversiteit. Onderstaand schema geeft weer de inspanningen die reeds verleend worden aan onderzoek dat gerelateerd is aan agrobiodiversiteit.

Financiële inzet in kf aan onderzoek dat zich richt op agrobiodiversiteit.

Behoud, beheer en gebruik:

omschrijving	1997	1998	1999
Beheer genetische bronnen	1.351	1.487	1.487
Veredeling en reproductie	9.527	9.353	7.953
Fokkerij en voortplanting	3.907	3.750	-
Natuurontw.-beheer enz	8.527	8.605	8.605
totaal	23.312	23.195	18.045

Bron: Inventarisatie IKC-L aangaande onderzoek

4.3 Toekomstige situatie

Het doel waar ik wil dat agrobiodiversiteit in 2002 staat is het volgende:

"Het behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit, als onderdeel van duurzame landbouw, dient extra aandacht te krijgen teneinde een meerwaarde aan de reeds geleverde inspanningen, voortkomend uit het Verdrag, te leveren".¹²

Waarom ik dat wenselijk acht is af te leiden uit vier uitgangspunten, te weten:

1. eerder gemaakte afspraken op zowel nationaal als internationaal niveau,
2. mijn visie op duurzame landbouw en haar componenten,
3. werken aan een toekomst die zekerheid biedt op het gebied van voedselzekerheid en
4. het bewerkstelligen van een toekomst voor de landbouwsector die een scala aan diversiteit met betrekking tot produktiemethoden voorstaat.

4.3.1 Inhoudelijk

Bovenstaande laat zich vertalen in een aantal activiteiten die erop gericht zijn de meerwaarde van de doelstelling vorm en inhoud te geven. Teneinde deze meerwaarde vorm en inhoud te geven heb ik een aantal punten geformuleerd waarop het onderzoek zich kan en dient te ontwikkelen.

¹¹ Het donker gearceerde gedeelte is specifiek gericht op agrobiodiversiteit

¹² Deze doelstelling is het resultaat van meerdere doelstellingen. Hoofdstuk 3.4 t/m 3.4.4

De geformuleerde punten richten zich primair op nationaal niveau. Door deze beleidsmatige aanpak van strikte scheiding tussen nationale onderzoeksprogramma's en de internationale aanpak kan er meer onderscheidend van elkaar gewerkt worden.

Door de nationale en internationale aanpak van elkaar te scheiden valt sneller weer te geven de resultaten die bereikt zijn op nationaal niveau. Door deze aanpak benadrukt LNV op nationaal en internationaal als wel op intradepartementaal niveau dat de meerwaarde die LNV wil toekennen aan agrobiodiversiteit duidelijk zichtbaar is voor burgers, boeren, politiek en medeondertekenaars van het Verdrag.

- Onderzoek naar het verlies of erosie van genenmateriaal. Het gaat hierbij om drie niveaus. Te weten:
 - A) De diversiteit van soorten en tussen soorten die door de mens zijn, worden of kunnen worden benut als landbouw- of industriegewas, dan wel landbouwhuisdier. Onderzoek dient betrekking te hebben op de land- en tuinbouw zelf en omvat de "ex situ" collecties van potentiële gewas- en diersoorten voor de land- en tuinbouw.
 - B) De diversiteit van soorten, tussen soorten en van ecosystemen die direct zijn gerelateerd aan deze gewassen of dieren.
 - C) De diversiteit van soorten, tussen soorten en van ecosystemen die anderzijds in samenhang met deze gewassen en dieren voorkomen. Onderzoek dient betrekking te hebben op externe factoren van een landbouwsysteem en omvat onder andere houtwallen en weidevogels.
- Onderzoek naar afname van de bodemvruchtbaarheid. Onderzoek dient zich te richten op zowel de negatieve als wel positieve effecten van het bodemleven om een verenging van landbouwmethoden tegen te gaan..
- Onderzoek naar genetische diversiteit dat zich leent voor snelle veredeling van gewassen teneinde aan de behoeften van de consument tegemoet te komen. De nadruk dient hier te liggen op een zo breed mogelijk scala van mogelijkheden. De daadwerkelijke uitvoer is zaak van het bedrijfsleven en geen verantwoordelijkheid van LNV. Dit vanwege mijn mening dat *de eigen verantwoordelijkheid van de sector brengt met zich mee dat het inkomen zoveel mogelijk in de markt wordt verdiend.*¹³
- Onderzoek naar de relatie natuur en landbouw waar het gaat om samengaan van diversiteit om toekomstige ontwikkelingen van externe aard (klimaatveranderingen, plagen) en interne aard (bestrijdingsmiddelen) te kunnen beïnvloeden of tegen te gaan..
- Onderzoek naar het actieve aandeel dat de biologische landbouw aan agrobiodiversiteit kan leveren. Het onderzoek dient erop gericht te zijn op welke manieren de biologische landbouw aan agrobiodiversiteit kan bijdragen en hoe te bevorderen.

¹³ Nota Dynamiek en vernieuwing

Ik ben gekomen tot deze punten op basis van de volgende 4 overwegingen:

1. Door LNV gemaakte afspraken en behoeften met en van nationale als wel internationale organisaties.
2. Een gemaakte inventarisatie welks een weergave geeft van reeds ontplooid activiteiten aangaande agrobiodiversiteit. Bij deze inventarisatie is rekening gehouden met de cultuur van de onderzoeksinstelling en de beleidsmatige behoeftes.
3. De koers die ik gezet heb middels de nota Dynamiek en Vernieuwing en gedane uitspraken omtrent biologische landbouw.
4. De blijvende politieke wensen ten aanzien van biologische landbouw. Middels deze impuls poog ik de invalshoek op de gehele materie te veranderen.

4.3.2 Internationaal

De internationale onderzoekscomponent is vooral gelegen in netwerkactiviteiten. Bepaalde Nederlandse organisaties spelen hier een vooraanstaande rol in. Deze rol zal afhankelijk van de uitkomsten van de herziening van de International Undertaking benadrukt worden. Participatie en inbreng zullen hierbij zijn sleutelwoorden. Vandaar ook dat op internationaal gebied er een gedegen samenwerking dient te ontstaan tussen de diverse nationale onderzoeksinstellingen (die sterk gericht zijn op internationale behoefte aan informatie en uitwisseling). Als voorbeeld valt de genenbank te noemen. In mijn nota Dynamiek en vernieuwing staan dit uitgangspunt genoemd op pagina 8 onder het aandachtsstreepje "samenwerking tussen instellingen (ook internationaal) wordt bevorderd.

4.3.3 Integratie

Mijn keuze om te komen tot het niet opstarten van een apart onderzoeksprogramma aangaande agrobiodiversiteit is gelegen in een aantal beweegredenen. Enerzijds zijn deze van praktische kant en anderzijds van strategische aard.

Er zijn een aantal primare redenen wanneer besloten wordt tot het opzetten van een apart onderzoeksprogramma aangaande een bepaald onderwerp. Dit wanneer een onderwerp in zijn geheel buiten reeds bestaande onderzoeken valt en er geen direct raakvlak met een ander onderzoeksveld (thema) aanwezig is. Ook kan een apart onderzoeksprogramma opgestart worden wanneer een actuele situatie dat eist. Te denken valt bijvoorbeeld aan een bepaalde ziekte die acuut de kop op steekt en waartegen zo snel mogelijk een adequate oplossing vereist is. Een praktische reden om een apart onderzoeksprogramma op te starten is wanneer er interdepartementaal onderzoek wordt verricht. Scheiding van financiën en verantwoordelijkheden zijn hierbij kernzaken.

De belangrijkste reden waarom onderzoek naar agrobiodiversiteit geïntegreerd wordt in reeds bestaande programma's is dat agrobiodiversiteit niet los gezien kan worden van andere onderwerpen. Zo is er de directe link (samenhang) met streekeigen producten, bepaalde soorten van rassen en de biologische landbouw. Agrobiodiversiteit hangt te zeer samen met andere thema's om een apart onderzoeksprogramma voor agrobiodiversiteit op te starten.

Vanuit strategisch oogpunt heb ik dan ook gekozen voor integratie van onderzoek naar agrobiodiversiteit binnen reeds bestaande onderzoeksprogramma's teneinde mijn visie op duurzame landbouw en aanpak van onderzoek kracht bij te zetten.

4.3.4 Procedureel

Onderzoeksinstellingen dienen na te gaan of hun reeds bestaande programma's aan 1 of meerdere van bovengenoemde punten voldoen of aangepast kunnen worden teneinde hieraan te voldoen. Aangezien de huidige inspanningen betreffende onderzoek zich reeds richten op deze punten en of raakvlakken hebben met bovengenoemde punten voorzie ik een snel vervolg van onderzoek naar agrobiodiversiteit als onderdeel van duurzame landbouw. De onderzoeksinstellingen dienen de procedures te volgen die vastgelegd zijn in het model voor programmasturing bij het praktijkonderzoek (LUW, DLO bijvoorbeeld). Hierin zijn tevens de financiële regelingen vastgelegd teneinde het onderzoek effectief en efficiënt te laten verlopen.

De realisatie van genoemde punten zal daarom geschieden via de standaard procedures die LNV voor onderzoek in huis heeft. Samenvattend werken de procedures als volgt. LNV maakt haar onderzoekswensen kenbaar; De onderzoeksinstellingen reageren daarop middels een plan van aanpak; LNV beoordeelt deze en afhankelijk van de beoordelingen wordt een onderzoeksproject goedgekeurd, afgekeurd of dient een onderzoeksinstelling haar Plan van Aanpak bij te stellen.

Wanneer een onderzoeksproject goedgekeurd wordt tussen LNV en de onderzoeksinstelling een contract getekend waarin doel, tijdsbestek en financiering vastgelegd zijn.

Middels deze procedure behoud LNV haar zicht op het onderzoek teneinde het onderzoek geen eigen leven gaat leiden. Hierdoor kan ook op beleidsmatig gebied voordeel worden behaald met onderzoeksresultaten.

LNV heeft drie verschillende standaard procedures ter schrift gesteld¹⁴ die aansluiten bij de verschillende vormen van onderzoek. Bij elke verschillende procedure hoort een eigen financieel mechanisme.

Ten tijde dat de presentatie van deze nota in de Tweede Kamer komt zijn de onderzoeksprogramma's reeds meegenomen in de programmasturing. Reden voor deze procedurele aanpak is tweeledig. Ten eerste zijn de onderzoeksinstellingen familiair met deze bestaande procedures. Ten tweede werken deze procedures naar behoren. Dit geldt zowel intern als extern. Dit resulterend in het gegeven dat de kans van slagen op uitvoeringsgebied beduidend hoger komt te liggen. Een effectieve en efficiënte procedure hoeft niet te worden aangepast indien het naar voldoening functioneert.

¹⁴ Model voor programmasturing bij het praktijkonderzoek, Directie Wetenschap en Kennisoverdracht

4.4 Conclusie

In totaal besteed LNV reeds jaarlijks om en nabij de 23.312 KF aan onderzoeksprogramma's met projecten die bestaan uit onderdelen of geheel gericht zijn op verbreding, instandhouding en beheer van genetische bronnen en op natuurontwikkeling en tevens programmaprojecten gericht op andere onderdelen van agrobiodiversiteit. Met bovenstaande vermeen ik dat er voldoende meerwaarde valt te leveren met behulp van de reeds bestaande financiële middelen die ik ter beschikking heb gesteld aangaande onderzoek teneinde de duurzame landbouw een extra impuls te geven om agrobiodiversiteit op een hoger niveau te brengen. Dit heeft tot gevolg dat de financiële middelen die nu en in de nabije toekomst voor biologische landbouw beschikbaar zijn gesteld duidelijker gespecificeerd worden. Onderzoeksinstellingen dienen duidelijk aan te geven wat zij aan onderzoek (evt. binnen biologische landbouw) voor agrobiodiversiteit gaan doen teneinde daar een financiële middelen voor te ontvangen. Dit heeft geen directe gevolgen voor het totale onderzoeksbudget. De totale financiële middelen blijven ongewijzigd echter dienen de onderzoeksinstellingen duidelijk aan te geven de inspanningen die zij aan het onderwerp agrobiodiversiteit gaan besteden. Met deze aanpak blijft het onderzoek naar agrobiodiversiteit meetbaar en de consequenties die het onderzoek naar agrobiodiversiteit heeft. Deze aanpak strookt met mijn visie aangaande onderzoek en de financiële sturing van onderzoek verwoord in mijn nota Dynamiek en vernieuwing.

In dit licht lijkt het mij dat doelstellingen en bijbehorende (financiële)middelen afdoende een samenspel zijn om de doelstelling te bereiken. Met deze aanpak speelt LNV nationaal en internationaal een toonaangevende rol waar het gaat om de geest van de doelstellingen vastgelegd in het Verdrag .

HOOFDSTUK 5

VOORLICHTING

5.1 Inleiding

Voorlichting is een middel waar steeds meer te doen over is. Enerzijds wordt het middel bejubeld anderzijds bekritiseerd. Ook binnen LNV was de mening omtrent voorlichting niet eensgezind. Daarom heb ik als minister naar aanleiding van deze discussies besloten tot verzelfstandiging van de Dienst Landbouw Voorlichting. De privatisering van DLV is nog niet in zijn geheel afgerond. Een uitgangspunt van mij is dat ondernemers en andere belanghebbenden in de agrosector zelf verantwoordelijk zijn voor het tijdig verwerven van advies en kennis. Daarentegen heeft LNV een verantwoordelijkheid voor de verspreiding van informatie via voorlichting. Dit geldt voor de ontwikkeling en uitvoering van overheidsbeleid concrete opdrachten of programma's. Particuliere organisaties kunnen deze opdrachten verwerven. Dit geldt tegenwoordig tevens voor DLV. Vandaar dat tegenwoordig ook andere organisaties kunnen opdrachten kunnen verwerven. Op het moment zijn er met DLV afspraken gemaakt over een verdergaande afbouw van de structurele medefinanciering van LNV. Uiteraard heeft het ministerie van LNV nog wel haar eigen centrale directie Voorlichting.

5.2 Huidige situatie

In het onderstaand overzicht wordt aangegeven welke voorlichtingsuitgaven bij LNV gedaan worden. In het overzicht wordt een onderscheid gemaakt tussen een drietal componenten:

- A: Het totale budget van de centrale directie voorlichting.
- B: Het totaal van voorlichtingsbudget van overige departementsonderdelen.
- C: verstrekte subsidies aan instellingen met het doel om voorlichting te geven aan burgers of bedrijven door die instellingen.

Meerjarenraming voorlichtingsuitgaven per component (x FL 1 mln.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
A. Budget centrale directie Voorlichting	5.8	5.8	5.8	5.8	5.8	5.8
B. Voorlichtingsbudget overige departementsonderdelen	4.7	4.7	4.7	4.7	4.7	4.7
C. Verstrekte subsidies	51.4	34.1	30.2	27.7	25.7	25.7
Totaal voorlichtingsuitgaven	61.9	44.6	40.7	38.2	36.2	36.2

Bron: Directie Wetenschap en Kennisoverdracht, Statistische Informatie Voorlichting.

Toelichting bij de componenten B en C.

Bij onderdeel B. Bij het voorlichtingsbudget overige departementsonderdelen zijn de uitgaven opgenomen ten behoeve van het Voorlichtingsbureau voor de voeding en de dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden.

Bij onderdeel C. Bij de verstrekte subsidies zijn de subsidies ten behoeve van de Dienst Landbouw Voorlichting en de Sociaal Economische Voorlichting opgenomen.

5.2.1 Verwant met agrobiodiversiteit

Zoals ik reeds eerder aangehaald heb staat agrobiodiversiteit niet op zich zelf. Agrobiodiversiteit als onderdeel van duurzame landbouw en de directe link tussen agrobiodiversiteit en biologische landbouw en vice versa. De voorlichting dient hiermee rekening te houden.

5.3 Toekomstige situatie

Het doel waar ik wil dat agrobiodiversiteit in 2002 staat is het volgende:

“Het behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit, als onderdeel van duurzame landbouw, dient extra aandacht te krijgen teneinde een meerwaarde aan de reeds geleverde inspanningen, voortkomend uit het Verdrag, te leveren”.¹⁵

Waarom ik dat wenselijk acht is af te leiden uit vier uitgangspunten, te weten:

1. eerder gemaakte afspraken op zowel nationaal als internationaal niveau,
2. mijn visie op duurzame landbouw en haar componenten,
3. werken aan een toekomst die zekerheid biedt op het gebied van voedselzekerheid en
4. het bewerkstelligen van een toekomst voor de landbouwsector die een scala aan diversiteit met betrekking tot produktiemethoden voorstaat.

5.3.1 Inhoudelijk

Inhoudelijk gezien wil ik twee zaken. Het eerste is om bovengenoemde doelstelling te verwezenlijken en ten tweede wil ik de inspanningen die LNV reeds levert inzake duurzame landbouw, met daarbinnen agrobiodiversiteit, verkondigen aan de Nederlandse bevolking.

Vandaar dat dan ook intergraal deze twee doelen in het voorlichtingsbeleid benaderd moeten worden.

¹⁵ Deze doelstelling is het resultaat van meerdere doelstellingen. Hoofdstuk 3.4 t/m 3.4.4

Resultaat is dat het begrip agrobiodiversiteit bekend is onder een brede laag van de samenleving in relatie met duurzame landbouw zodat het besef groeit dat onze huidige omgang met natuurlijke (genetische) bronnen onze toekomst negatief zullen beïnvloeden waar het gaat om voedselzekerheid en erosie van ons genenmateriaal. De mate van bekendheid zal uiteindelijk afhangen van de kwaliteit van de voorlichting die gegeven wordt.

5.3.2 Twee sporen

Om de doelen te bereiken zal er een twee sporen beleid gevolg gaan worden. Dit omdat er vele doelgroepen zijn die allen een andere manier van benadering vragen. Zo zal de voorlichting die gegeven wordt aan de burger in de huiskamer anders van vorm zijn dan voorlichting gericht op producerende boeren. Vandaar dat vanwege het feit dat de verschillende, de te willen bereiken, doelgroepen om hun eigen aanpak vragen. De twee sporen zijn er omdat ik twee verschillende vormen van bekendheid wil bewerkstelligen. En elke vorm van bekendheid heeft haar eigen cluster doelgroep(en).

De twee sporen zijn:

1. Algemene bekendheid. Hieronder wordt verstaan bekendheid geven aan doelgroepen die niets tot nauwelijks weet hebben van het onderwerp duurzame landbouw en specifiek agrobiodiversiteit.
2. Specifieke bekendheid. Hieronder wordt verstaan doelgroepen die bekend zijn met de materie duurzame landbouw waaronder agrobiodiversiteit. Tevens zijn deze doelgroepen actief of op meer passieve basis begaan met de materie al dan niet op professionele basis.

Zoals ik al aangehaald heb is mijn keuze voor het kiezen van twee sporen gelegen in het soort bekendheid en de, daarbij behorende, diversiteit van doelgroepen. Vandaar dat elk "spoor" de voorlichting gaat krijgen door een organisatie die daar het meest capabel voor is.

Het eerste spoor dat zich richt op de *algemene bekendheid* kent haar eigen doelgroep. De voorlichting dient zich te richten op de volgende doelgroepen.

- Burgers, consumenten, in Nederland. Deze doelgroep verdient de hoogste prioriteit. De strategie die de voorlichting hierbij dient te volgen is dat de voorlichting inspeelt op zaken die de modale burger interesseert. Dit zijn de items voedselzekerheid en een uitgebreide mogelijkheid om voedsel te produceren waar de burger behoefte aan heeft nu of in de toekomst. Aangegeven dient te worden dat voedselzekerheid en de diversiteit aan te consumeren producten alleen mogelijk is wanneer er aandacht aan agrobiodiversiteit wordt besteed. Als middel moet gedacht worden aan een Postbus 51 spotje waarin tevens de link met duurzame landbouw en biologische landbouw aangegeven wordt.
- Supermarkten. Deze doelgroep is van minder relevant belang aangezien er, tot op heden, relatief weinig producten zijn die middels een agrobiodiversiteitsproductieproces gerooid zijn en in de winkel te verkopen zijn. Bij deze groep is de voorlichting belangrijk waar het gaat om de link met duurzame landbouw en biologische landbouw.

- **Boeren als burgers.** Boeren als burgers dienen bij het zien van het postbus 51 spotje het idee te krijgen om te gaan produceren met meer aandacht voor agrobiodiversiteit. Wanneer boeren als burgers hiervoor stappen gaan ondernemen komen zij automatisch in het tweede spoor, specifieke bekendheid, terecht en dan wel in de doelgroep boeren als, eventueel/vooraanstaand, producent.

Spoor 1 zal verzorgd worden door een particuliere instelling. Hier kunnen de verschillende organisaties op inschrijven. Dit geldt ook voor DLV. DLV zal geen voorkeursbehandeling krijgen. Kwaliteit staat voorop.

Hierbij dient echter aangemerkt te worden dat LNV een gedwongen winkelnering met DLV heeft in het kader van de privatisering van DLV. Deze gedwongen winkelnering duurt tot het jaar 2000.

Daarentegen kent het tweede spoor dat zich richt op de *specifieke bekendheid* haar eigen doelgroep. De voorlichting aangaande het tweede spoor dient zicht te richten op de volgende doelgroepen.

- **Onderzoeksinstituten**¹⁶. Hieronder vallen DLO, CGN en CPRO als majore onderzoeksinstituten. De voorlichting die aan deze onderzoeksinstituten gericht dient te zijn zal moeten verschijnen in de vorm van een aangenaam leesbare versie van het beleid aangaande agrobiodiversiteit en een interactie met de onderzoeksinstituten in stand houden middels regelmatig overleg in een, reeds aanwezig, team dat zich bezighoudt met agrobiodiversiteit.
- **Onderwijsinstellingen**¹⁷. Hieronder vallen de vier onderwijsniveaus. De voorlichting die aan de onderwijsinstellingen gericht dient te zijn zal moeten verschijnen in de vorm van een aangenaam leesbare versie van het beleid aangaande agrobiodiversiteit en een interactie met de onderwijsinstellingen middels de jaarlijkse officiële bijeenkomsten en de onofficiële bijeenkomsten.
- **Actoren op overheidsniveau.** Hieronder vallen bijvoorbeeld betrokken ministeries (bijvoorbeeld VROM) en directies binnen LNV (Natuur, directie Wetenschap en Kennis, LASER en de regionale beleidsdirecties). De voorlichting die aan deze actoren gegeven dient te worden beperkt zich tot afspraken maken aangaande verantwoordelijkheden en regelmatige rapportages aangaande de vorderingen. Ook het uitgeven van het beleid in boek vorm is een mogelijkheid. Tevens zijn deze actoren betrokken bij het team dat zich bezighoudt met agrobiodiversiteit. Deze groep verdient prioriteit vanwege het feit dat middels deze groep het beleid effectief en efficiënter ingevoerd kan worden.
- **Niet Gouvernementeale belangengroepen**. Hieronder vallen bijvoorbeeld de consumentenbond(en), Non governmental organisations (NGO), botanische tuinen en stichtingen die publiekelijk hun diversiteit aan gewassen tonen. De voorlichting die aan deze groep gericht dient te geschieden in de vorm van A) mogelijkheden die de agrobiodiversiteit biedt aangaande produkten (consumentenbond(en)) en de rol van recreatie/attractie (heemtuinen, botanische tuinen) die deze actoren kunnen verrichten.

¹⁶ Zie hiervoor hoofdstuk 4 van deze nota

¹⁷ Zie hiervoor hoofdstuk 6 van deze nota

Enerzijds creëren zij hiermee de mogelijkheid tot het levendig houden, voor de consument/bezoeker, van de bestaande diversiteit en biedt het de actoren de mogelijkheid om op deze manier financieel te groeien. Het onderwerp Biocultureel erfgoed is hier passend.

- Boeren als, eventueel/vooraanstaand, producent. Deze groep dient voorlichting te krijgen aangaande de mogelijkheden die andere, dan de confessionele produktiemethoden bieden. Om deze groep te bereiken dient er intensief voorlichting te worden verstrekt aan LTO's die een overkoepelende organisatie van land en tuinbouwers zijn. Voorlichtingsmiddel kan zijn brochures, periodieken (blad platform) en videobanden. Deze drie zijn tevens de gekijkte voorlichtingsmiddelen die de directie Voorlichting hanteert.
- Commerciële bedrijven. Hieronder vallen bijvoorbeeld de commerciële verdelingsbedrijven. Voorlichting aan deze categorie dient erop gericht te zijn dat de hoge mate van beschikbare diversiteit op lange termijn een factor is waar op het economische vlak veel mee kan worden geronnen. Zeker wanneer de exportmogelijkheden in ogenschouw worden genomen dat een commercieel verdelingsbedrijf zich internationaal kan onderscheiden van de rest van de markt wanneer zij een efficiënt groter scala aan verdelingsmogelijkheden bieden dan de concurrent.

Spoor 2 zal verzorgd worden door de LNV centrale directie Voorlichting.

Mijn motivatie om voor deze aanpak te kiezen is gelegen in de volgende 5 punten:

- De LNV centrale directie Voorlichting is gespecialiseerd in advisering over de in- en externe voorlichting over het LNV beleid.
- De LNV centrale directie Voorlichting kan de inhoudelijke invulling en uitvoering van overkoepelende voorlichtingsactiviteiten van het LNV- beleid; begeleiding van de uitvoering van communicatie/voorlichtingactiviteiten van het kerndepartement. Dit is een taak van directie Voorlichting en de praktijk heeft bewezen dat zij zeer capabel zijn.
- De reeds bestaande netwerken die het kerndepartement van LNV heeft met, bij spoor 2 behorende, actoren leent zich ervoor om door een LNV directie benaderd te worden. Middels dit netwerk zal sneller interactie ontstaan tussen de verschillende actoren met betrekking op doorontwikkeling van beleid aangaande agrobiodiversiteit en samenhangende beleidsthema's. Dit sluit tevens aan bij mijn mening omtrent het kennisbeleid van LNV¹⁸ waarin ik stel dat LNV zorg draagt voor basisvoorzieningen waaruit onderzoeks- en onderwijsinstellingen voort kunnen bouwen.
- De doelgroepen behorende tot spoor 1 laten zich niet zo makkelijk definiëren als de, reeds bestaande en bekende, doelgroepen behorende tot spoor 2. Deze doelgroep bestaat uit meerdere, niet direct aanwijsbare al dan niet georganiseerde, groeperingen. Commerciële voorlichtingsbureaus hebben op dat vlak meer kennis van zaken.

¹⁸ Jaarbrief 1997, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Bovenstaande laat zich vertalen in een aantal activiteiten die erop gericht zijn de meerwaarde van de doelstelling vorm en inhoud te geven. Teneinde deze meerwaarde vorm en inhoud te geven heb ik een aantal punten geformuleerd waarop de voorlichting zich dient te richten. Dit geldt voor beide sporen.

- Teweegbrengen van “public awareness”¹⁹ onder de Nederlandse bevolking waar het gaat om agrobiodiversiteit en het beheer en behoud van de genetische diversiteit.
- De voorlichting omtrent agrobiodiversiteit dient vooraanstaand te zijn. De voorlichting moet bewerkstelligen dat er een versneld proces van bewustmaking aangaande agrobiodiversiteit teweeg wordt gebracht onder een brede laag van de bevolking.
- Breed aanpakken van voorlichting omtrent het thema agrobiodiversiteit. Dit houdt in zowel op departementaal niveau als op landelijk niveau.
- De aanpak van de voorlichting wordt gesplitst. Enerzijds zal een deel van de voorlichting gedaan worden door de centrale directie Voorlichting. Anderzijds zal een particulier communicatiebureau de opdracht toegewezen krijgen.
- De voorlichting dient breed aangepakt te worden. Dit houdt in dat naar alle actoren die LNV heeft de voorlichting aangaande agrobiodiversiteit gericht zal zijn. Hieronder vallen ook de onderzoek - en onderwijs instellingen.
- De voorlichting behelst ook een kennisaspect. Voorlichting dient interactief te zijn. Dit houdt in dat de centrale directie Voorlichting tevens voorlichtingverstrekker is en kennisnemer. Signalen vanuit onderzoeksinstellingen, onderwijsinstellingen en de bevolking dienen bij de centrale directie Voorlichting verwerkt te worden. De centrale directie Voorlichting krijgt een sleutelrol toegewezen waar het gaat om de communicatie tussen alle actoren levendig te houden. Hieronder valt het ministerie van LNV zelf ook.
- De voorlichting verstrekt door het particuliere bureau draagt zorg voor de primaire bekendmaking van de materie agrobiodiversiteit. Het particuliere bureau zorgt voor de grote opstart van de bekendmakingscyclus. Cru gezegd dient de particuliere instelling het begrip te “populariseren”.
- Als permanent geldende voorwaarde geldt dat de voorlichting ten alle tijde de link dient te leggen met de duurzame landbouw en biologische diversiteit. De daadwerkelijke invulling hiervan is aan de centrale directie Voorlichting en het particuliere bureau.

¹⁹ Verdrag inzake biologische diversiteit (CBD)

5.3.3 Procedureel

Procedureel zijn er 4 invalshoeken. Deze zijn:

1. Centrale directie Voorlichting,
2. Commercieel voorlichting bureau,
3. Organisatorisch,
4. Financieel.

Ad 1.

Bij het verschijnen van deze nota in de Tweede Kamer heeft de centrale directie Voorlichting reeds een programma ontwikkeld.

Dit plan dient voorgelegd te worden aan de voorlichtingsraad. De voorlichtingsraad beoordeelt alle voorlichtingsprogramma's door LNV geïnitieerd.

Hieronder vallen de programma's van directie Voorlichting maar ook programma's die door particuliere voorlichtingsbureaus zijn opgesteld. De voorlichtingsraad behoort tot het ministerie van LNV. Wanneer de voorlichtingsraad deze heeft goedgekeurd kan worden aangevangen met de implementatie.

Ad 2.

De opdracht richting de commerciële voorlichtingsbureaus wordt via de gangbare wegen kenbaar gemaakt. De commerciële voorlichtingsbureaus kunnen hierop solliciteren. De meest geschikte krijgt de opdracht. De beoordeling geschiedt door de voorlichtingsraad van LNV.

Ad 3.

De centrale directie Voorlichting is organisatorisch verantwoordelijk voor de communicatie met het commerciële voorlichtingbureau. Hieronder valt de afstemming van voorlichtingsprogramma's en de coördinatie van het gehele traject.

Ad 4.

De financiële, budgettaire consequenties van bovenstaande voornemens zal ik opvangen binnen mijn begroting en meerjarenramingen, en meer specifiek binnen het cluster kennis²⁰. Dit is mogelijk omdat het hierbij vooral gaat om het verleggen van bestaande geldstromen.

²⁰ Rijksbegroting 1997, Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Hoofdstuk XIV

5.4 Conclusie

De voorlichting is primair gericht op bepaalde doelgroepen in onze hedendaagse samenleving. Het is een illusie om te denken dat 15 miljoen mensen na de voorlichtingscampagne doordrenkt zullen zijn van de materie agrobiodiversiteit. Dit is echter ook niet mijn insteek geweest aangaande beleid omtrent agrobiodiversiteit middels voorlichting.

Met mijn doelstelling en de daarbijbehorende aanpak kan LNV die doelgroepen bereiken daar waar ik mijn prioriteit bij gelegd heb. Het resultaat zal zijn dat er onder de bepaalde doelgroepen een "public awareness" gecreëerd is dat haar navolg zal vinden in een houding ten opzichte van beheer en behoud van genetische diversiteit. Middels de verschillende voorlichting methoden (per spoor) zal dit per een andere uitwerking hebben. Hiermee is de meeste meerwaarde gelegen in het feit dat bij de actoren een "public awareness" teweeggebracht wordt teneinde agrobiodiversiteit in al haar facetten, onder andere het tegengaan van erosie van de nog aanwezige genetische diversiteit. Met deze aanpak wordt tevens de duurzame landbouw een nieuwe impuls gegeven. Hierbij gaat het buiten de public awareness ook om de actieve participatie, bijvoorbeeld het consumeren van producten voortkomend uit biologische landbouwmethoden.

Met deze aanpak zal LNV haar meerwaarde kunnen leveren teneinde agrobiodiversiteit op een hoger plan te brengen dat de uiteindelijke hoofddoelstelling is en in aan de geest van het Verdrag voldoet. Dit zal ook internationaal gezien opgemerkt worden door de mede ondertekenaars van het Verdrag en binnen Europa zal het effect zijn dat Nederland gewaardeerd zal worden om haar meer dan noodzakelijke inzet inzake het Verdrag. Positief neveneffect is het gevolg dat aandacht voor deze materie zijn effect zal sorteren op bijvoorbeeld het gebied van onderwijs²¹.

²¹ Zie aansluiting bij hoofdstuk 6.4

HOOFDSTUK 6

ONDERWIJS

6.1 Inleiding

Onderwijs als middel is niet nieuw binnen LNV. Reeds sinds jaar en dag zijn de onderwijsinstellingen van LNV toonaangevend binnen het geheel van (internationaal) onderwijs. Er wordt, onder andere, ook wel gesproken van Wageningen technoport!

Dat ik onderwijs essentieel acht voor de groene ruimte en de landbouwsector heb ik reeds aangegeven in mijn nota Dynamiek en vernieuwing.

In dit hoofdstuk van deze nota zal ik weergeven hoe onderwijs als middel in te zetten waar het gaat om mijn voornemens om het geheel van agrobiodiversiteit op een hoger niveau te brengen.

Alvorens te komen tot de concrete beleidsmatige invulling zal ik eerst aangeven de huidige stand van zaken binnen het landbouw onderwijs relevant voor agrobiodiversiteit. Vervolgens geef ik weer de koers die ik uitgestippeld heb rekening houdend met reeds gedane uitspraken en afspraken mijnerzijds.

6.2 Huidige situatie

In de huidige begroting van het jaar 1997 zijn er een aantal artikelen aangaande onderwijs door LNV bekostigd. Het betreft hier de artikelen 16.05 (Wetenschappelijk onderwijs), 16.06 (Hoger Agrarisch Onderwijs), 16.07 (Voortgezet agrarisch onderwijs) en 16.08 (Agrarisch Praktijkschoolonderwijs)²². In onderstaand schema zal kort worden weergegeven over de beschikbare financiële middelen aangaande onderwijs.

De bedragen dienen met factor 1000 vermenigvuldigd te worden.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Wetenschappelijk onderwijs:	248846	246320	246262	252092	250283	251736
LUU, Onderwijs		33777				
Hoger Agrarisch Onderwijs:	116822	116964	119069	126867	121205	122039
Voortgezet agrarisch onderwijs:	464192	472824	474943	483929	488316	491028
Agrarisch Praktijkschoolonderwijs:	49736	50777	50593	48363	49138	49412

Bron: Rijksbegroting 1997, hoofdstuk XIV

²² Hoofdstuk XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij Rijksbegroting 1997

6.2.1 Verwant met agrobiodiversiteit²³

Binnen het wetenschappelijk niveau zijn 20 opleidingen. Een daarvan is Agrosysteemkunde. Binnen deze opleiding zijn wederom 19 specialisaties. De vakgroep Ecologische Landbouw van de Landbouwwuniversiteit (Wageningen) verzorgt onderwijs in de biologische landbouw op academisch niveau. In de werkgroep Onderwijs Biologische Landbouw worden de activiteiten van zowel gesubsidieerd als niet-gesubsidieerd onderwijs gecoördineerd. Ook binnen het Hoger Agrarisch Onderwijs zijn er 7 verschillende opleidingen. Het voortgezet agrarisch onderwijs wordt voornamelijk verzorgt door AOC's. Drie Agrarische Opleidings Centra (AOC) besteden in het dagonderwijs aandacht aan de biologische landbouw. Veel AOC's organiseren cursussen voor telers die willen omschakelen naar een biologische bedrijfsvoering. Meer dan de helft van de AOC's verzorgt cursussen biologische landbouw. Het agrarisch Praktijkschoolonderwijs richt zich voornamelijk op de praktische ondersteuning van met name het middelbaar agrarisch onderwijs. Met betrekking tot sturing van het landbouwonderwijs ligt het merendeel vast in wetten en plannen die mede door LNV ondertekend zijn²⁴, ²⁵. Dit geldt op zowel organisatorisch als wel financieel gebied. Met deze korte opsomming van onderwijs en reeds ontplooidde activiteiten toon ik aan dat onderwijs niet een volgzaam instrument is dat ingezet kan worden naarmate bepaald beleid dat vereist.

6.3 Toekomstige situatie

Het doel waar ik wil dat agrobiodiversiteit in 2002 staat is het volgende:
*"Het behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit, als onderdeel van duurzame landbouw, dient extra aandacht te krijgen teneinde een meerwaarde aan de reeds geleverde inspanningen, voortkomend uit het Verdrag, te leveren".*²⁶

Waarom ik dat wenselijk acht is af te leiden uit vier uitgangspunten, te weten:

1. eerder gemaakte afspraken op zowel nationaal als internationaal niveau,
2. mijn visie op duurzame landbouw en haar componenten,
3. werken aan een toekomst die zekerheid biedt op het gebied van voedselzekerheid en
4. het bewerkstelligen van een toekomst voor de landbouwsector die een scala aan diversiteit met betrekking tot produktiemethoden voorstaat.

²³ Directie Wetenschap en Kennisoverdracht. Statistische Informatie Agrarisch Onderwijs 1996

²⁴ HOOP, hoger onderwijs en onderzoek plan 1996, Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen.

²⁵ Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW).

²⁶ Deze doelstelling is het resultaat van meerdere doelstellingen. Hoofdstuk 3.4 t/m 3.4.4

Om de bovengenoemde doelstelling te bereiken heb ik een aantal kerntaken geformuleerd waardoor onderwijs als middel efficiënt en effectief ingezet kan worden.

6.3.1 Inhoudelijk

Het landbouw onderwijs in Nederland kent vier niveaus; Universitair, hoger en middelbaar en de praktijkcentra (lager). Wat mijn aanpak aangaande onderwijs betreft. Mijn plannen, als in deze nota, zijn in eerste instantie alleen op het wetenschappelijk niveau (LUW)gericht. Reden hiervoor is dat, naast de wettelijke bepalingen, agrobiodiversiteit in de huidige situatie zich er nog niet voor leent om op alle vier niveaus te worden onderricht.

Om mijn beleid daarom effectief in te voeren beperk ik mij in eerste instantie tot het wetenschappelijk niveau in Nederland. De link met het internationale aspect volgt in de volgende paragraaf.

Mijn vijf motieven om het onderwijs naar en voor agrobiodiversiteit in eerste instantie te richten op alleen het wetenschappelijke niveau zijn de volgende:

- Agrobiodiversiteit is tot op heden een abstracte materie. Dit heeft tot gevolg dat agrobiodiversiteit zich nog niet leent om praktisch onderricht te worden.
- Bij het verschijnen van deze nota is mijn beleid aangaande onderzoek, verwoord in hoofdstuk 4, reeds meegenomen in de programmasturing van LNV. Aangezien de relatie tussen onderzoek en wetenschappelijk onderwijs maximaal is zullen de behaalde onderzoeksresultaten snel vertaald kunnen worden naar wetenschappelijk onderwijs. Vooral bij de landbouwuniversiteit Wageningen heeft altijd een sterke relatie bestaan tussen onderzoek en onderwijs.
- Op andere niveaus van onderwijs kan geanticipeerd gaan worden wanneer er meer bekend is over agrobiodiversiteit en de (praktisch toepasbare) mogelijkheden daarvan. Hierbij kan als voorbeeld worden gegeven produktiemethoden aangaande agrobiodiversiteit.
- De landbouwuniversiteit Wageningen verzorgd 19 opleidingen. Een daarvan is agrosysteemkunde. Ondanks de afnemende studentenaantallen bij de landbouwuniversiteit zijn, procentueel gezien, het aantal studenten dat de opleiding agrosysteemkunde volgen stabiel gebleven. Hieruit kan geconcludeerd worden de interesse naar het wetenschappelijk gebied waar agrobiodiversiteit tot behoort. Dit maakt een aansluiting meer effectief.
- Agrobiodiversiteit zal een sterker begrip worden wanneer er selectief maar doelmatig onderwijs gegeven en onderzoek gedaan wordt. De impact die onderzoek en onderwijs, op wetenschappelijk niveau, geven zal vele malen sterker zijn dan wanneer er versnipperd onderwijs naar de materie ontstaat. Gevolgen zouden kunnen zijn dat onderwijs inzake agrobiodiversiteit diffuus gegeven wordt wanneer er geen duidelijk uitgangspunten en trajecten gekozen/ontwikkeld zijn.

Wanneer er meer bekendheid ontstaat over de mogelijkheden die agrobiodiversiteit kan bieden kan dat vertaald worden naar de onderwijsniveaus waar mogelijkheden en uitvoering/invulling binnen het onderwijs elkaar vinden.

De vergelijking van de welbekende zich geleidelijk uitbreidende olievlek op het water is hier gepast. Dat deze "verspreiding" ook daadwerkelijk in een redelijk tempo verloopt staat zich door het feit dat er in het totale agrarisch onderwijs sprake is van een toenemende aandacht voor duurzame vormen van landbouw, waar agrobiodiversiteit een deel van is. Hier spreken we dan over het meer toepassingsgericht ontwikkelen van onderwijsprogramma's.

Bovenstaande laat zich vertalen in een aantal activiteiten die erop gericht zijn de meerwaarde van de doelstelling vorm en inhoud te geven. Teneinde deze meerwaarde vorm en inhoud te geven heb ik een aantal punten geformuleerd waarop het universitaire onderwijs zich kan en dient te ontwikkelen.

- In het onderwijs ter versterking van de agrobiodiversiteit nieuwe cursussen / modules uitwerken. Dit aan de hand van bepaalde thema's: diversiteit, streekeigen producten, markt, afzet, kwaliteit en rol biologische landbouw binnen agrobiodiversiteit.
- Docenten dienen hun kennis aangaande agrobiodiversiteit op te vijzelen onder de noemer: "de meester de stof de baas".
- In het kader van de actualisering van de kwalificatiestructuur (certificaten e.d.) van het onderwijs zal de plaats van onderricht van agrobiodiversiteit nader een definitieve positie dienen te krijgen. Dit geldt voor een later stadium wanneer de materie agrobiodiversiteit er rijp voor is om over onderricht te worden op de andere niveaus buiten het wetenschappelijke niveau.
- Kennis moet openbaar en toegankelijk zijn. Er dient aandacht te worden besteed aan de (interactieve) verspreiding van (reeds opgedane) kennis en deskundigheid. Dit in het kader om een het onderwijs over agrobiodiversiteit op te starten op de andere onderwijsniveaus. Dit valt te realiseren middels de overkoepelende onderwijsorganen (SHAO, NETA, STOAS) bij overleg aangaande onderwijsprogramma's.
- Onderricht naar het actieve aandeel dat de biologische landbouw aan agrobiodiversiteit kan leveren. Het onderwijs dient erop gericht te zijn op welke manieren de biologische landbouw aan agrobiodiversiteit kan bijdragen en hoe te bevorderen.

Als permanent geldende voorwaarde geldt dat het onderwijs over agrobiodiversiteit geïntegreerd plaats vind binnen reeds ontwikkelde onderwijsprogramma's aangaande duurzame landbouw en (daartoe behorend) biologische landbouw.

Ik ben gekomen tot deze punten op basis van de volgende 4 overwegingen:

1. Door LNV gemaakte afspraken en mijn gedane beloften in mijn kaderbrief 1997.
2. De intensieve en positieve samenwerking van LUW en DLO.
3. De koers die ik gezet heb middels de nota Dynamiek en Vernieuwing en gedane uitspraken omtrent biologische landbouw.
4. Voor de ontwikkeling van agrobiodiversiteit op de lange termijn speelt het reguliere onderwijs een belangrijke rol. Echter om snel een impuls te geven die een daadwerkelijke meerwaarde sorteert moet vooral het universitair onderwijs gestimuleerd worden. Deze korte termijn aanpak zal automatisch overgaan in een lange termijn aanpak wanneer mijn 4 actiepunten nageleefd worden.

6.3.2 Internationaal

Het kenniscentrum dient te functioneren in open verbinding met de samenleving en met andere kennisinstellingen in het bijzonder. Vele Universiteiten en onderzoeksinstituten in binnen- en buitenland dragen immers bij aan de kennisontwikkeling op het terrein van de "agribusiness". In de opzet, de taken en de terreinen van het Kenniscentrum Wageningen dient hiermee rekening te worden gehouden.

6.3.3 Procedureel

De procedures ten aanzien van onderwijs zijn vastgelegd. Er bestaan verschillende procedures ten aanzien van :

- Het wetenschappelijk onderwijs,
- het Hoger Agrarisch Onderwijs,
- het Voortgezet agrarisch onderwijs,
- en het Agrarisch Praktijkschoolonderwijs.

Zoals u reeds in bovenstaande heeft gelezen richten deze plannen zich in eerste instantie op het wetenschappelijk onderwijs. Dit is de meer korte termijn aanpak . De procedures die gelden voor het Wetenschappelijk onderwijs worden niet door LNV bepaald. De procedures zijn vastgelegd in de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW). Jaarlijks is er dan overleg tussen het Ministerie van LNV en de LUW. Hier worden dan het onderwijsprogramma besproken en de daarbij behorende financiering. Het jaarlijkse overleg vindt plaats medio een collegejaar. Deze afspraak vindt medio een collegejaar plaats vanwege het feit dat bestaande onderwijsprogramma's geëvalueerd worden en eventueel nieuwe modules, cursussen etc. geïnitieerd worden opdat de nieuwe programma's het daaropvolgende collegejaar gedoceerd kunnen worden. Aangaande mijn bovengenoemde plannen omtrent onderwijs zal het officiële jaarlijks overleg met de LUW medio het collegejaar 1997 - 1998 plaatsvinden.

Voor april dienen deze besprekingen afgerond te zijn. Buiten deze formele procedure bestaat er intensief overleg tussen LNV en de onderwijsinstellingen alsmede de onderzoeksinstituten. Dit naar aanleiding van eerder gemaakte afspraken ²⁷, ²⁸ en ²⁹.

De financiering zal geschieden volgens de volgende procedure. De bekostiging vindt plaats in de vorm van een rijksbijdrage aan de landbouwuniversiteit te Wageningen op basis van het bekostigingsmodel van het hoger onderwijs (HOBK). De rijksbijdrage is bestemd voor een aantal wettelijke taken. De bijdrage heeft het karakter van een lump-sum. Naast de rijksbijdrage worden jaarlijks de kosten van LNV aan de LUW begroot. Hierover worden jaarlijks afspraken gemaakt. Dit tegelijkertijd met het jaarlijkse overleg aangaande onderwijsprogramma's.

Het bedrag dat besteed wordt aan onderwijs aangaande agrobiodiversiteit heeft niet tot gevolg dat de begroting overschreden wordt.

²⁷ Over kennis en kunde in de Nederlandse economie. Brief van de ministers van Economische Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Tweede Kamer 1995 -1996, 24229 nr.1

²⁸ LNV nota Dynamiek en Vernieuwing . Tweede Kamer 1994-1995, 24140, nr.1

²⁹ Kabinetsstandpunt over het advies van de heer Peper. Brief van de minister van LNV aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal dd. 12 september 1996.

6.4 Conclusie

Met deze aanpak zal LNV haar meerwaarde kunnen leveren teneinde agrobiodiversiteit op een hoger plan te brengen. Meetbaar, maar vooral zichtbaar zal dit zijn aan de hand van opleidingsprogramma's, certificaten en cursussen die verzorgd worden.

Mijn doelstelling om agrobiodiversiteit op een hoger plan te brengen zal slagen wanneer de volgende 4 actiepunten gevolgd worden:

1. Aansluiting van de resultaten van onderzoek op het universitair onderwijs.
2. Onderwijs in agrobiodiversiteit moet ook daadwerkelijk inhoudelijk gestaafd zijn.
3. Wanneer onderzoek en vraag naar onderwijs op hoger en middelbaar niveau aanwezig is dienen daarvoor en op dat moment onderwijs programma's voor het betreffende niveau ontwikkeld te worden.
4. Wanneer er afdoende bekend is over de mogelijkheden van de mate van agrobiodiversiteit in agroproductieprocessen op het land kunnen ROC's hier programma's voor opzetten die de landbouwer behulpzaam kunnen zijn.

Bij deze 4 actiepunten horen 4 randvoorwaarden. Deze zijn:

- Goede samenwerking met en participatie van boeren. Dit geldt met name voor actiepunt 4
- Regionale spreiding van dezelfde onderwijsmodules.
- Goede taakverdeling en samenwerking van de verschillende onderwijsinstellingen. Zowel geldt dit voor de verschillende onderwijsniveaus als waar zij geografisch gelegen zijn. Dit is vooral een taak van de overkoepelende onderwijsinstellingen. Kern hierbij is open uitwisseling van kennis en informatie.
- Samenwerking van overheid en bedrijfsleven.

Met deze aanpak richting het landbouwonderwijs heb ik meer de nadruk gelegd op het richten van activiteiten op het LNV beleidsthema agrobiodiversiteit. Met inachtneming van de eigen dynamiek van het onderwijs, leiden deze beginselen voor de basisvoorzieningen ertoe dat het landbouwonderwijs op het niveau van de instellingen voorzieningen kent, waardoor onderwijsaanbieders en onderwijsvragers mede richting kunnen geven aan het beleid van de onderwijsinstellingen. Ik heb daarom er bewust niet voor gekozen om een blauwdruk voor het Landbouwonderwijs op te stellen. Dit vind ik geen taak van LNV. Ik pleit voor het optimaliseren van de basisvoorzieningen. Daar waar het gaat om een taak die (nog) niet door andere belanghebbende vervuld wordt³⁰. Het thema agrobiodiversiteit vind ik van essentieel belang voor de intensivering van de duurzame landbouw en daarmee de toekomst voor ons allen dat ik gesteld heb dat daarvoor onderwijs programma's dienen te komen. Mijn benadering is eerst op wetenschappelijk niveau om vervolgens haar praktische toepasbaarheid te vinden in de andere niveaus van ons onderwijs. In de huidige situatie is het niet mogelijk om onderwijs aangaande agrobiodiversiteit op de lagere, dan universitair, niveaus aan te bevelen en aan te sturen.

Dit gehele proces zal versneld verlopen wanneer voorlichting aan de diverse doelgroepen haar effect sorteert.

³⁰ Kabinetsstandpunt Peper.

CONCLUSIE & AANBEVELINGEN

Inleiding:

In deze conclusie draait het om het al dan niet, of in welke mate, inzetten van het middel Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs als middel teneinde het geheel van agrobiodiversiteit op een hoger plan te brengen.
Deze conclusies zijn gebaseerd op het doel en de waar te maken meerwaarde.
Ik zal dit doen per in te zetten beleidsmiddel.

Onderzoek.

Conclusie.

In de huidige situatie wordt er in bepaalde mate onderzoek naar agrobiodiversiteit verricht. Agrobiodiversiteit is in deze onderzoeksprogramma's een component en geen doel op zich. Dit heeft tot gevolg dat de daadwerkelijke onderzoekscomponent naar agrobiodiversiteit niet, of nagenoeg niet, kwantificeerbaar en bovenal niet meetbaar is.

Gevolg hiervan is dat politiek de inspanningen naar agrobiodiversiteit niet aangegeven kunnen worden waar het gaat om onderzoek.

Hier zijn 2 belangrijke conclusies aan te koppelen:

- Er is een bepaalde mate van onderzoek aanwezig naar agrobiodiversiteit
- De huidige inspanningen naar agrobiodiversiteit binnen onderzoek niet aan te geven (meetbaar).

Toch is de wens geuit om een meerwaarde te geven aan agrobiodiversiteit.

Onderzoek is hiervoor een adequaat middel. Dit om 2 redenen:

- Er wordt reeds, in bepaalde mate, onderzoek naar agrobiodiversiteit verricht.
- Onderzoek naar genetische diversiteit, waar agrobiodiversiteit ondervalt, wordt door de onderzoekscentra gezien als belangrijk en zijn bereid daar onderzoek naar te verrichten.

De belangrijkste reden om onderzoek als middel in te zetten om agrobiodiversiteit op een hoger plan te brengen heb ik nog niet genoemd.

Mijn belangrijkste conclusie om onderzoek als middel in te zetten is deze:

Tot op heden is agrobiodiversiteit voor velen een abstract en vaak ongrijpbaar begrip. Dit is ook niet onlogisch omdat er ook lang nog niet alles bekend is over agrobiodiversiteit. Middels onderzoek kan de gehele materie duidelijker gemaakt en gepresenteerd worden. Agrobiodiversiteit vraagt erom om nader onderzocht te worden teneinde haar resultaten op andere niveaus invulling te geven. Dit geldt bijvoorbeeld op het niveau van produktiemethoden en de educatieve waarde van agrobiodiversiteit.

Aanbevelingen.

Aanbeveling aan de organisatie is dan ook om intensief contact te blijven voeren met de onderzoeksinstellingen op die manier die reeds gehanteerd wordt in de vorm van (dossier) teams (overlegplatform).

- De onderzoeksinstellingen staan er open voor,
- Het ministerie van Landbouw geeft er prioriteit aan,
- wanneer de procedures, inclusie de financiële, gevolgd worden zoals beschreven in hoofdstuk 4 wordt het onderzoek naar agrobiodiversiteit ook meetbaar. Meetbaar voor de politiek en de onderwijsinstellingen met in de eerste plaats de LUW,

Bijkomend positief effect is dat de relatie tussen LNV en de onderzoeksinstellingen een impuls krijgt waar het gaat om een goed lopende samenwerking en interesse tonen in elkaars problematiek. De onderzoeksinstellingen zullen het waarderen dat LNV met concrete, uitvoerbare, onderzoeksplannen komt een dat het niet altijd zo is dat de onderzoeksinstellingen alleen maar azen op de "pot met geld" afkomstig van LNV.

Voorlichting.

Conclusie.

In de huidige situatie bestaat er reeds voorlichting waar het gaat om Duurzame Landbouw en biologische landbouw. Agrobiodiversiteit zit in geen van beide voorlichtingsprogramma's.

Duurzame Landbouw is een van de hoofdpunten waar het beleid van de huidige minister van landbouw zich op richt. Dit beleid is reeds in een ver gevorderd stadium maar niet meer actueel. De vrouw in de supermarkt hoor je er niet over. Het zelfde geldt voor de biologische landbouw.

Agrobiodiversiteit is een heel erg specifiek onderdeel dat een bijdrage kan leveren aan de duurzame landbouw en er bestaat een wisselwerking tussen de biologische landbouw en agrobiodiversiteit. Enerzijds kan de biologische diversiteit de agrobiodiversiteit steunen en anderzijds kan agrobiodiversiteit een impuls aan de biologische landbouw geven.

Conclusie 1 is dan ook;

"Binnen de te ontwikkelen voorlichtingsprogramma's dient de link met de duurzame landbouw en de biologische landbouw gelegd te worden "

Hiervoor zijn 2 redenen:

- A) Duurzame landbouw en biologische landbouw zijn, in mindere mate dan een paar jaar geleden, nog bekend bij de Nederlandse burger en boer.
- B) Agrobiodiversiteit is niet bekend bij de burger en in zeer geringe mate bij de boer.

Daarom kan:

- # De Duurzame Landbouw en de biologische landbouw een extra impuls gegeven worden wanneer het onderwerp agrobiodiversiteit "gepresenteerd" wordt.
- # De voorlichting die gegeven wordt aangaande agrobiodiversiteit kan "meeliften " op de nog aanwezige bekendheid van duurzame Landbouw en Biologische landbouw.

De tweede conclusie is, in vervolg op de eerste:

Om de voorlichting effectief in te kunnen zetten dienen er twee sporen gevolgd te worden. Dit omdat anders de verschillende te willen bereiken doelgroepen, met elk een verschillende prioriteit, niet effectief bereikt worden.

Ter afsluiting heeft LNV de taak en de verantwoordelijkheid aangaande het beleidsterrein agrobiodiversiteit waar LNV een grote verantwoordelijkheid in heeft om eventuele vragen van de burgers te kunnen beantwoorden. Dit betekend dat LNV de antwoorden op vragen dient te hebben en er voorlichting over kan geven.

Aanbevelingen.

De organisatie dient rekening te houden met twee essentiële zaken in dit geheel. Wil LNV draagvlak en "public awareness" creëren onder de doelgroepen dan kan men ervan uitgaan nooit het hart van alle bereikte doelgroepen zal overslaan bij het horen van het woord agrobiodiversiteit.

Vandaar dat LNV tot ,op bepaalde hoogte, geen rekening dient te houden met het begrip draagvlak dat onder alle gelederen van de samenleving zou moeten bestaan om beleid in te voeren.

Dit omdat agrobiodiversiteit een onderwerp is dat niet kan staan of vallen wegens genoeg of te weinig draagvlak wanneer LNV agrobiodiversiteit maatschappelijk van groot belang acht. Anderzijds heb je een bepaalde mate van draagvlak nodig om beleid uit te kunnen voeren.

Daarbij komt dat het begrip "public awareness" in dit geval ook een politieke lading heeft richting eerder gemaakte afspraken en gedane beloften en wensen.

Met betrekking tot de twee sporen die gevold dienen te worden het volgende. LNV heeft een gedwongen winkelnering met dienst landbouw voorlichting tot 2001. Het is uiteraard mogelijk om een ander voorlichtingsbureau in te schakelen echter zal deze relatief gezien onevenredig meer financiële middelen gaan kosten. Aanbeveling is dan ook om met dienst landbouw voorlichting in zee te gaan teneinde budgetoverschrijdingen te voorkomen.

Aanbeveling is dan wel dat het voorlichtingsprogramma afkomstig van dienst landbouw voorlichting strak gecoördineerd wordt door de directie voorlichting om nalatigheid te voorkomen.

Laatste aanbeveling is dat de doelgroepen met de hoogste prioriteit als eerste met een krachtige voorlichtingscampagne te bereiken teneinde de voortgang van de doelstellingen veilig(er) te stellen.

Onderwijs.

Conclusie.

Wanneer ik de middelen onderzoek, voorlichting en onderwijs met elkaar vergelijk moet ik concluderen dat het middel onderwijs een rol speelt die in eerste instantie niet de meest opzienbarende is. Dit is gelegen aan een tweetal oorzaken:

- De huidige kennis aangaande agrobiodiversiteit is niet voldoende om op alle 4 de onderwijsniveaus te doceren.
- De tot nu toe beschikbare kennis aangaande agrobiodiversiteit leent zich er alleen voor om op Wetenschappelijk niveau onderricht te worden.

Daar staat tegenover dat De landbouw Universiteit zich al wel concreet bezighoudt met het thema agrobiodiversiteit.

Het hoofddoel is

“Het behoud, beheer en gebruik van agrobiodiversiteit, als onderdeel van duurzame landbouw, dient extra aandacht te krijgen teneinde een meerwaarde aan de reeds geleverde inspanningen, voortkomend uit het Verdrag, te leveren”.

En deze doelstelling staat in een politieke schijnwerper. Het aantal studenten dat de gedoceerde stof aangaande agrobiodiversiteit volgt zal om en nabij de 30 personen zitten. Met deze aantallen lever je op het eerste gezicht geen extreme meerwaarde zoals genoemd in de doelstelling.

Daarom zal onderwijs ook meer als lange termijn inspanning gezien moeten worden. Lange termijn waar het gaat om meer beschikbare kennis die dan vervolgens op lagere, dan wetenschappelijk niveau, gedoceerd kunnen worden.

Een conclusie is ook dat LNV geen direct bepalende sturing heeft in de invulling van modules/cursussen etc. waar het gaat om landbouwonderwijs. Dit is tevens wettelijk vastgelegd.

Een conclusie is ook dat de LUW en DLO goed samenwerken. Hierdoor kan vergaarde kennis uit onderzoek worden doorgegeven aan de LUW. Met deze samenwerking wordt wel bereikt dat het begrip agrobiodiversiteit langzaam maar zeker vastere bodem onder de voet krijgt en een duidelijkere gestalte. Naar verloop van tijd zal dit zijn doorwerking, middels de overkoepelende organisatie van onderwijsinstellingen, vinden in de lagere niveaus van het landbouwonderwijs. Echter is dit een lange termijn zaak.

Aanbevelingen.

Aanbeveling aan de organisatie is dan ook om zich niet blind te staren op de korte termijnresultaten die voor agrobiodiversiteit bereikt willen worden.

Aanbeveling is dan ook om aan het onderwijs geen directe sturing, voor zover mogelijk, te geven maar een meer sympathiserende rol. Dit houdt in:

- Actief meelven met de huidige inspanningen in het onderwijs aangaande agrobiodiversiteit,
- Bij het jaarlijkse overleg met de onderwijsinstellingen meedenken over eventuele vervolgtrajecten (modules etc.),
- Bij de onofficiële overleggen het beleid van het ministerie aangaande agrobiodiversiteit uiteenzetten en de rol van onderwijs daarbinnen,
- Politiek gezien aangeven dat de onderwijsinstelling(en), die onder LNV vallen, actief bezig zijn met agrobiodiversiteit en dat dit binnen de geplande begroting valt.

Wanneer deze aanbevelingen gevolgd worden kan onderwijs namelijk wel gezien worden als een meerwaarde die LNV levert aan agrobiodiversiteit.

LITERATUURLIJST

1. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, *Eenheid in Verscheidenheid*, SDU, Den Haag 1993.
2. Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen, *Hoger onderwijs en onderzoek plan*, SDU, Den Haag 1995.
3. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, *Biologische Landbouw*, SDU, Den Haag 1994.
4. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, *Kaderplan Natuur - en Milieu- educatie*, SDU, Den Haag 1993.
5. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, *Rijksbegroting 1997*, SDU, Den Haag 1996.
6. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, *Dynamiek en vernieuwing*, SDU, Den Haag 1995.
7. Drs. A.A.J.S. van de Gevel, Drs.H.P.J. van de Goor, *Bestuur en systeem*, Stenfert Kroese 1989.
8. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Biologische diversiteit*, Voorlichtingsdienst Ontwikkelingssamenwerking van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag, 1994.
9. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, *Strategische beleidsvorming bij Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, Den Haag Offset, 1996.
10. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, *Resultaat gericht beleid, naleving*, Koninklijke Van Poll, 1992.
11. Drs. H. Dijkgraaf, *het ontwerpen en veranderen van beleid*, Thorbecke Academie 1996.
12. Rob Neutelings, *De eigenzinnige lezer, hoe Tweede- Kamerleden en gemeenteraadsleden beleidsteksten beoordelen*, SDU Den Haag 1997.
13. J.F.M. Koppenjan, A.B. Ringeling, R.H.A. te Velde, *Beleidsvorming in Nederland*, VUGA Uitgeverij, Den Haag, 1987.
14. J.F.M. Koppenjan, *management van de beleidsvorming*, VUGA Uitgeverij, Den Haag, 1993.
15. J.F.M. Koppenjan, J.A. de Bruin, W.J.M. Kickert, *Netwerkmanagement in het opbaar bestuur*, VUGA Uitgeverij, Den Haag, 1993.
16. Prof. Dr. J. Kooiman, *Beeldvorming Instrument Actie*, Van Gorcum 1993.

BIJLAGE

Agrobiodiversiteit

“Driehoeksverhoudingen hoeven niet scheef te gaan”

Een analyse aangaande

het middel

ovo

(onderzoek, voorlichting & onderwijs)

HOOFDSTUK 1

De aanleiding.

Agrobiodiversiteit staat ten heden dage steeds meer in de belangstelling. Enerzijds is dit een gevolg van Internationale afspraken waarmee Nederland de verplichting aangegaan is om concrete invulling te geven aan agrobiodiversiteit. Anderzijds is agrobiodiversiteit een onderdeel van het, inmiddels veel bekendere, biodiversiteit. Programma's zijn reeds geschreven en geïmplementeerd waar het gaat om biodiversiteit in het landschap en landschapsproductieprocessen. Dit zijn allen programma's met als basis duurzaamheid of duurzame ontwikkelingen. Deze programma's zijn niet alleen voor de landbouw, maar ook voor natuurbeheer opgezet.

Bovenstaande is om aan te geven dat het geheel van agrobiodiversiteit in de kinderschoenen staat maar zal uitgroeien tot een reus in het oerwoud van beleidsvelden. Vandaar dat LNV het "kind" agrobiodiversiteit nu stevig bij de hand moet nemen opdat het in een later stadium geen doodlopende of verstrikkende wegen bewandelt waarin alleen erg geladen maatregelen het kunnen bijsturen.

Aan al het nieuwe ligt een drieluik ten grondslag dat zowel voedingsbodem als participant en als begeleider dienst doet. Dit OVO - drieluik is onderzoek, voorlichting en onderwijs.

Dit is een analyse aangaande de middelen Onderzoek, Voorlichting en Onderwijs. Deze analyse handelt zich over hoe daadkrachtig het middel als geheel is.

HOOFDSTUK 2

Doelen & middelen

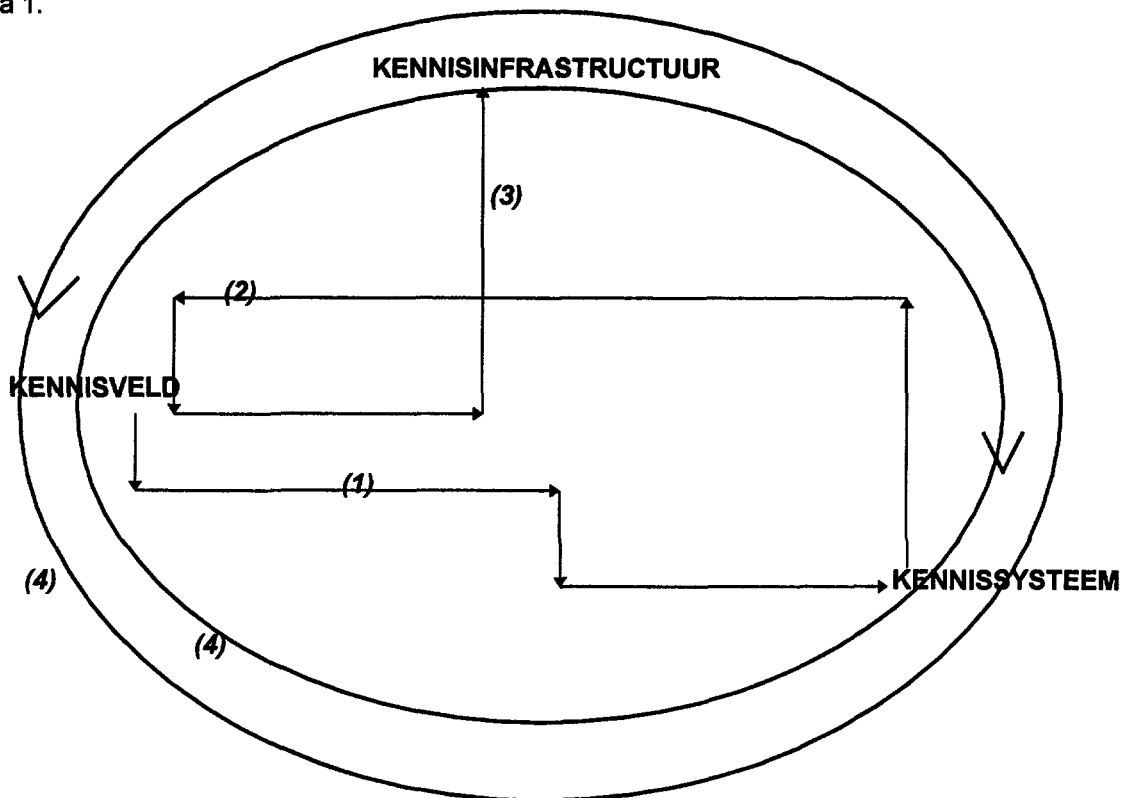
Het doel is om een transparante, degelijke en beheersbare kennisinfrastructuur te komen met betrekking tot agrobiodiversiteit.

Het OVO - drieluik is een aanduiding voor ons landbouwkennissysteem. Niet voor niets worden onderzoek, voorlichting en onderwijs als een geheel gezien vanwege het simpele feit dat geen van de drie componenten los gezien kan worden. Wie onderwijst wat als de onderwijzende ook alleen maar de klepel weet te hangen en de klok bij de onderzoekers in huis blijft. En wat als een boer een techniek te weten wil komen aangaande een agrobiodiversiteitsproductieproces en de voorlichters daar alleen maar een foldertje over hebben en zelf eigenlijk ook niet weten wat dat nieuwe begrip agrobiodiversiteit eigenlijk ook maar inhoud. Vandaar dat we moeten komen tot een transparante, degelijke en beheersbare kennisinfrastructuur om bovenstaande te voorkomen en de eenheid van het OVO - drieluik te verstevigen.

Om dit te bewerkstelligen zijn drie elementen van essentieel belang.

Deze drie zijn kennissysteem, kennisveld en kennisinfrastructuur. Onder een kennissysteem wordt verstaan het samenhangend geheel van functies van ontwikkeling, uitwisseling en benutting van kennis. Onder kennisveld wordt verstaan de kennisvragers, kennisaanbieders en intermediairen. De derde, kennisinfrastructuur, houdt in het samenhangend geheel van organisaties om de functies van het kennissysteem uit te voeren. De kennisinfrastructuur krijgt gestalte wanneer kennisveld en kennissysteem optimaal functioneren (zie schema 1)

schema 1.

Doelen:

- Een transparante, degelijke en beheersbare kennisinfrastructuur.
- Vergroting van het rendement van lopende inspanningen die op het gebied van onderzoek, voorlichting en onderwijs (eventueel) worden verricht.
- Synergie bewerkstelligen tussen de programma's aangaande onderzoek, voorlichting en onderwijs.
- Concretisering en operationalisering van agrobiodiversiteit middels OVO activiteiten
- Het OVO-drieluik transparant maken waardoor er flexibel ingespeeld kan worden op wensen, verwachtingen, behoeften vanuit de maatschappij
- Uitbreiding van de participatie door actoren in de samenleving (laatste fase)
- Verbetering van de samenhang tussen en overzicht over OVO activiteiten door LNV
- Betere beheersbaarheid van OVO - drieluik vanuit LNV

Deze doelen kunnen worden gerealiseerd met behulp van een sterke managementrol van LNV. Dit geldt voor de eerste drie fasen. Coördinatie en heldere basisbeginselen aangaande het OVO-drieluik moeten leiden tot een tastbare en toetsbare meerwaarde voor het thema agrobiodiversiteit. De managementrol van LNV is om te voorkomen dat er versnippering ontstaat tussen het OVO -drieluik waardoor er geen optimale kennisinfrastructuur tot stand kan komen.

Middelen:

- Het opzetten van activiteitenprofielen die kaderscheppend is voor het OVO - drieluik
- Taken die uitgevoerd dienen te worden om de doelen te behalen.
- Eventuele (extra) financiering om doelen te bereiken

Algemeen:

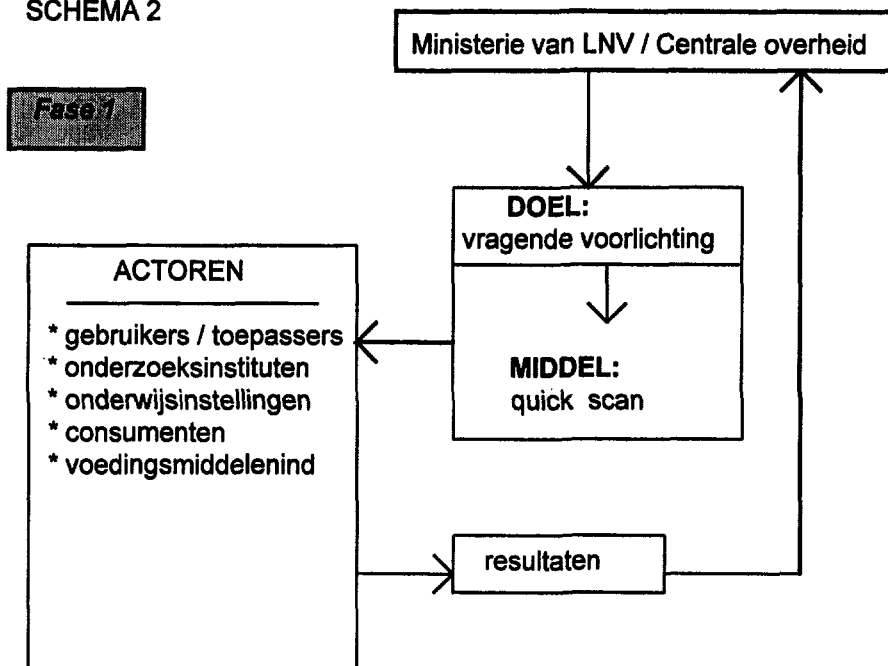
Het is niet de bedoeling van dit beleid om lopende activiteiten aangaande onderzoek, voorlichting en onderwijs te beëindigen of centraal vanuit LNV te dicteren. De rol van LNV zal puur gericht zijn op regievoering (nadat implementatie is geschied), toezicht en controle in het belang van de beheersbaarheid en waarborging van de transparantie. Deze rol heeft tevens als voordeel dat wanneer er initiatieven gesignaleerd worden vanuit de samenleving hier adequaat beleidsmatig op gereageerd kan worden.

HOOFDSTUK 3

Fase 1

Schema 2 geeft de eerste fase weer waarin de verschillende doelen en bijbehorende middelen geplaatst zijn.

SCHEMA 2

In deze eerste fase gaat het om vragende voorlichting. Het ministerie van LNV laat door het IKC-L een quick scan uitvoeren onder het kennisveld. Onder het kennisveld wordt verstaan de kennisvragers en kennisaanbieders. Onder het kennisveld vallen 5 categorieën. Te weten:

1. Gebruikers / toepassers. Hieronder vallen de boeren en de tuinders. Met deze actor zal bekeken moeten worden in hoeverre zij kennis hebben aangaande agrobiodiversiteit en de eventuele behoefte om aanpassingen binnen het eigen productieproces door te voeren. In deze, eerste, fase is deze actor meer kennisaanbieder dan kennisvrager. Dit omdat deze actor laat weten hun perceptie van agrobiodiversiteit. In een later stadium kan deze perceptie, mits gewenst, beïnvloed/veranderd worden.
2. Voedingsmiddelenindustrie. Deze actor is in de eerste fase een kennisaanbieder. Het is belangrijk om te weten te komen of de voedingsmiddelenindustrie bereid is tot het oppakken van agrobiodiversiteitsproductieprocessen en verkoop hiervan. Kortgezegd: "ziet de voedingsmiddelenindustrie handel in agrobiodiversiteitsprodukten". In een later stadium zal deze actor zowel kennisvrager als wel aanbieder van kennis blijven.
3. Consumentenbonden. Deze actor is van belang om te kijken naar de bereidwilligheid van de consument om over te gaan tot aanschaf van agrobiodiversiteitsprodukten. Deze actor zal in een later stadium vooral kennisaanbieder worden. Kennisaanbieder op het gebied van wensen van de consument. Dit is belangrijk om in een later stadium te voorkomen dat productie en verkoop van produkten niet totaal verschillend zijn.

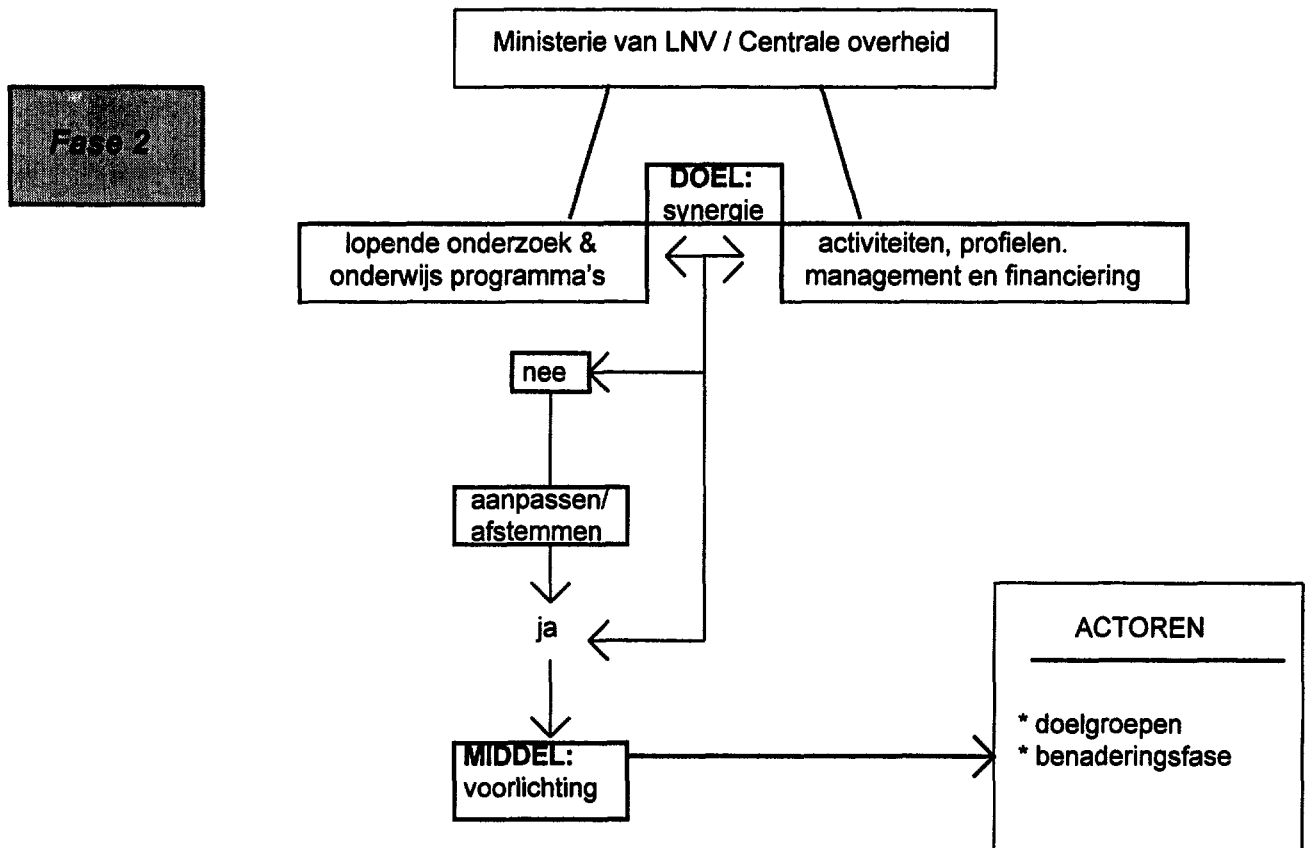
4. De onderzoeksinstituten. Bij deze actor moet nagegaan worden wat zij eventueel al doen op het gebied van onderzoek naar agrobiodiversiteit en wat zij wensen te gaan doen. Essentiële vraag aan deze actor is met wie zij denken te gaan samenwerken op het gebied van onderzoek, of dat zij vooral naar eigen behoefte onderzoeken en daarmee aan de maatschappelijke relevantie voorbijgaan.
5. De onderwijsinstellingen. Een kennisaanbieder bij uitstek maar niet voordat helder is wat zij denken te gaan doen op het gebied van agrobiodiversiteit binnen het onderwijsprogramma.

De resultaten van deze quick scan dienen door het IKC-L geïnventariseerd te worden om vervolgens aan de opdrachtgever, LNV, te overhandigen

HOOFDSTUK 4

Fase 2

Schema 3 geeft de tweede fase aan de waarin de verschillende doelen en bijbehorende middelen geplaatst zijn.

Instemming door middel van afstemming:

In de tweede fase zijn er twee begrippen die centraal staan. Synergie en kennissysteem. Onder kennissysteem verstaan wij het samenhangend geheel van functies van ontwikkeling, uitwisseling en benutting van kennis.

Onderzoek:

De onderzoeksinstellingen als DLO, TNO, LUW en praktijkonderzoek dienen nader belicht te worden waar het gaat om de strategische aanpak. Criteria hiervoor zijn:

- wie verzorgt strategisch onderzoek,
- wie verzorgt toegepast onderzoek,
- waar liggen de overlappings van onderzoeksinstellingen m.b.t. strategisch als wel toegepast onderzoek,
- Hoe transparant is hun kennisaanbod,
- In welk stadium wordt praktijkonderzoek interessant

Strategisch kan vertaald worden als “de juiste dosis van iets op de juiste plaats”. Zo ook bij agrobiodiversiteit. Waar overlapping van activiteiten plaatsvindt dient gelijk ingegrepen te worden. Dit om het geheel beheersbaar en transparant te houden.

Uitgangspunt is dan ook: “Onderzoeksinstellingen zijn zelf verantwoordelijk voor het voeren van onderzoek. Zij dienen zich hierbij te richten op algemeen langlopende thema’s. Wanneer er gewerkt wordt met langlopende thema’s doet het bedrijfsleven (boeren & tuinders, voedingsmiddelen industrie) in een later (voorspeld) stadium vanzelf mee. Bij aanvang van de programma’s dient de overheid die goed te keuren en in de startfase voor 100 % te financieren.”

Zaak is het ook om het aantal onderzoeksactoren beperkt te houden. Het is dan ook niet vanzelfsprekend dat ROC’s direct met programma’s komen. Wanneer de bestaande programma’s van DLO, TNO en LUW voldoen en synergetisch zijn kan hier mee worden volstaan. Zo niet dan dienen of A) bestaande programma’s omgebogen te worden of B) nieuwe programma’s opgezet te worden. Deze programma’s dienen onder het zelfde thema te vallen met een verdeling per onderzoeksinstituut wie strategisch en toegepast onderzoek gaat uitvoeren.

Voorlichting:

Aan DLV wordt opdracht gegeven om een voorlichtingscampagne, gericht op bevordering van agrobiodiversiteit, te ontwikkelen. Door LNV wordt de boodschap die richting actoren gezonden dient te worden gegeven.

Onderwijs:

AOC’s (lager en middelbaar agrarische opleidingscentra) en de LUW dienen na te gaan of zij een zinvolle invulling kunnen geven binnen hun onderwijspakket aangaande agrobiodiversiteit. Centraal hierbij dient te zijn dat kennis ook kunde dient te worden. Dit om een meerwaarde te kunnen zijn binnen praktijk en internationaal imago. Het SHAO hoeft hierbij niet betrokken te worden omdat de sturende rol van dit orgaan niet hoog wordt ingeschat.

Het opstellen van onderwijsprogramma’s dient in nauwe samenwerking met DLV tot stand te komen. Hiervoor zijn 2 redenen:

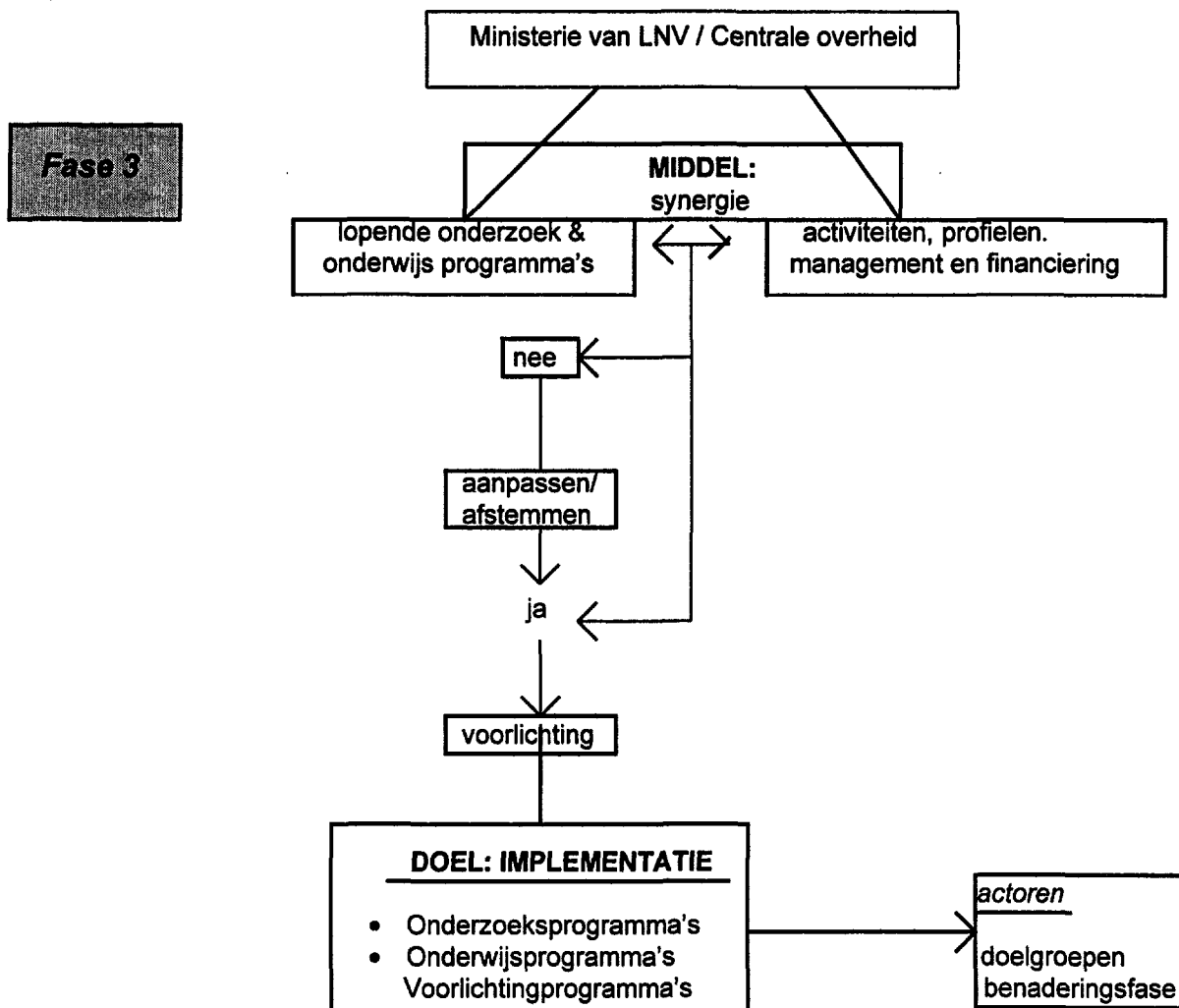
1. Voorlichters beschikken over veel informatie dat verstrekt kan worden aan kennisvragers. Echter wanneer DLV er weinig meer vanaf weet dan dat de folder vermeld is het nut van informatie snel genivelleerd. Op deze manier wordt een grotere betrokkenheid gerealiseerd waar beide partijen baat bij hebben.
2. Wanneer er nieuwe ontwikkelingen zijn, of van de kennisaanbieders of vragers kant kan hierop sneller geanticipeerd worden naarmate de betrokkenheid groter is.

HOOFDSTUK 5

Fase 3 Implementatie

In deze fase hebben we een drietal punten bereikt. Deze zijn:

- Onderzoeksprogramma's zijn reeds opgesteld.
Bekend is wie
 - * strategisch onderzoek gaat verrichten,
 - * toegepast onderzoek gaat verrichten
- Opleidingsprogramma's zijn opgesteld.
Onderwijsprogramma's op
 - * Middelbaar niveau,
 - * Hoger niveau,
 - * Universitair niveau
- DLV continu bij de voorgaande fasen betrokken was.
- De betrokken organisaties hebben invulling gegeven aan de afspraken die gemaakt zijn inzake de samenwerking met betrekking tot de uit te voeren activiteiten.

- LNV, die tot en met deze implementatiefase, het directe management vormt heeft de betrokken organisaties gestuurd en heeft de programma's beoordeeld aangaande eventueel benodigde extra financiering.
- LNV heeft de taakstellende overeenkomsten gesloten met de betrokken organisaties waardoor het directe management van LNV teruggeschroefd kan worden naar een regie en controle rol. Deze taakstellende overeenkomst gaat in detail in op de taakverdeling en verantwoordelijkheden, de te bereiken doelen en de wijzen waarop deze bereikt worden, beschikbare middelen en de wijze waarop het management van de betrokken organisaties wordt vormgegeven.

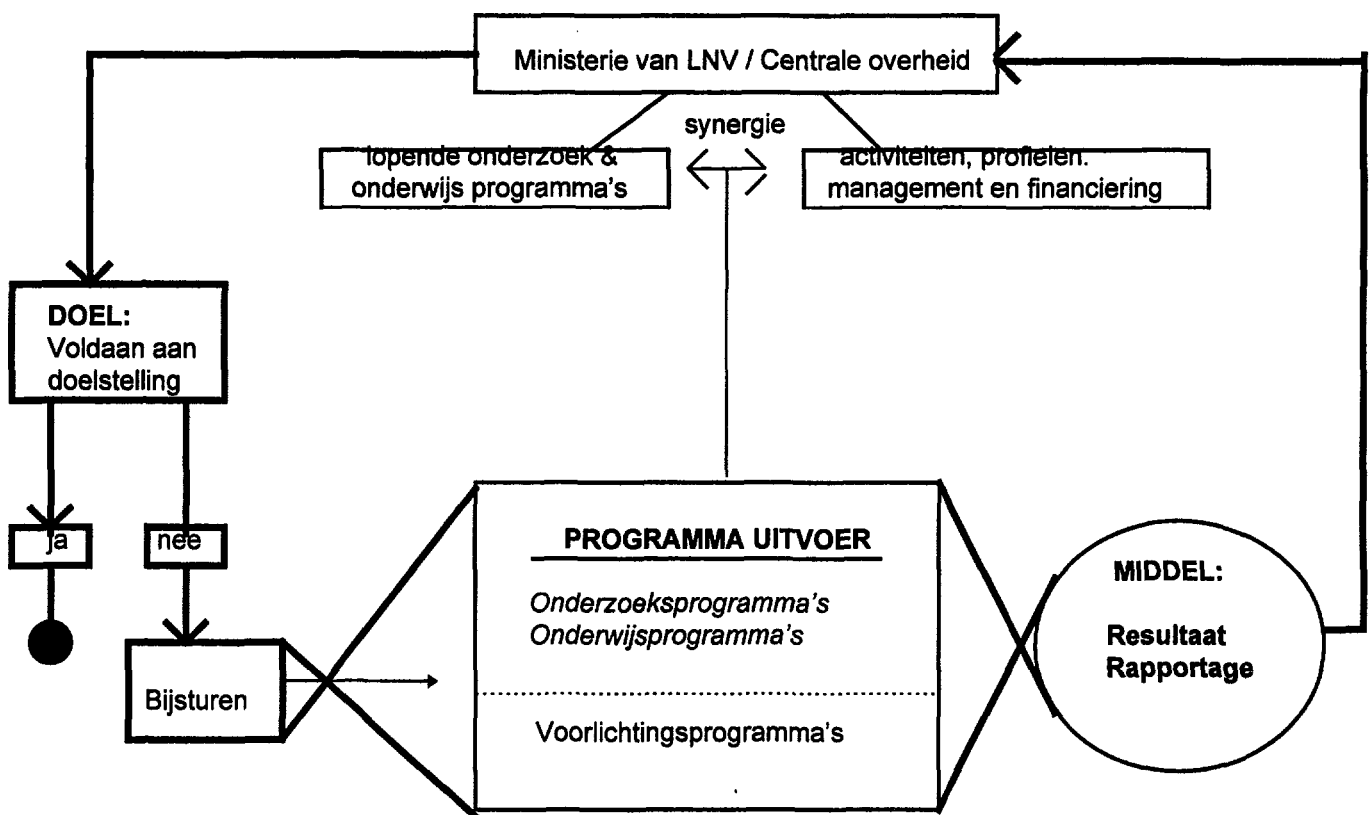
HOOFDSTUK 6

Fase 4 Regie

Bij deze regie en controle rol zijn drie punten de basis.

1. Er moet een evaluatiesysteem worden ingebouwd.
2. Er moet feedback van uitvoerders zijde verzekerd worden. Dit om daarmee zonodig het beleid bij te stellen.
3. Er moet periodiek naar LNV teruggekoppeld worden. De terugkoppelingsaandacht dient expliciet gericht te zijn op de aspecten uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid en effectiviteit.

Fase 4

De basis voor de handhaving komt tot stand wanneer LNV aan de volgende vragen heeft voldaan.

- # LNV heeft een handhavingbeleid geformuleerd, gebaseerd op de gestelde beleidsdoelen.
- # Het door LNV gestelde beleid is uitvoerbaar voor de organisaties.
- # Is het optreden van LNV en het effect daarvan zichtbaar voor burgers/doelgroepen.
- # Benutten we de publiciteit.
- # Is er verzekerd dat de feedback van de uitvoerders gericht bij de beleidsmakers terecht komt.

Interne verantwoordelijkheden

- # Hebben we de verantwoordelijkheden daar gelegd waar ze het beste gedragen kunnen worden.**
- # Durven we dit dan ook te delegeren naar de verantwoordelijke (weten we het verschil tussen delegeren en mandateren).**
- # Zijn we ervoor we gewaarborgd dat werk niet telkens door anderen overgedaan of dubbel gedaan.**
- # Wie is de eindverantwoordelijk, en vind daarop afrekening plaats.**